

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra Výchovy ke zdraví

Bakalářská práce

Výchova a vzdělávání podle zásad salesiánské pedagogiky

Autor: Lenka Sochorová

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Výchova ke zdraví

Vedoucí práce: Mgr. Pavlína Moučková

České Budějovice, 2017

University of South Bohemia in České Budějovice

Faculty of Education

Department of Health Education

Bachelor thesis

Education and training according to the principles of Salesian pedagogy

Author: Lenka Sochorová

Study program: Specialization in Education

Study of programme: Health Education

Supervisor: Mgr. Pavlína Moučková

České Budějovice, 2017

Bibliografická identifikace

Jméno a příjmení autora: Lenka Sochorová

Název bakalářské práce: Výchova a vzdělávání podle zásad salesiánské pedagogiky

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Pavlína Moučková

Rok obhajoby bakalářské práce: 2017

Abstrakt:

Předkládaná bakalářská práce se snaží postihnout a představit řád salesiánů, počínaje jejich zakladatelem a původcem vůdčích myšlenek, Janem Boskem. Vznik a zásadní teze salesiánů jsou úzce spjaty právě s Boskem, proto je mu věnována samostatná první kapitola.

Druhé a třetí téma se opět obrací k historii, tentokrát se autorka zabývá působením řádu ve světě i na území Československa, potažmo samostatné ČR. Vzhledem k politickým poměrům před r. 1989 bylo pro církevní řády, salesiány nevyjímaje, téměř nemožné se více prosadit nábožensky, o vlivu v oblasti pedagogiky nemůže být vůbec řeč. Společně s popisem situace před r. 1989 je náplní druhé kapitoly stručný popis vývoje salesiánů v Československu po pádu komunistického režimu a následně v samostatné ČR.

Jádro celé práce je soustředěno do čtvrté, závěrečné, části, která pojednává o hlavních bodech salesiánské pedagogiky, její metodice a v neposlední řadě o možnostech jejího využití.

Po představení historie nám závěrečná kapitola předkládá salesiánský řád jako velice aktuální vzhledem k jeho pedagogickým aktivitám, tím spíše významným, s přihlédnutím k faktu, že v současné době alternativní a minoritní pedagogické styly jsou stále častěji vyhledávaným prostředkem vzdělání či alespoň cílem naší zvědavosti.

Klíčová slova: salesiáni, Don Bosko, oratoř, salesiánské středisko, výchova, vzdělání

Bibliographic Identification

First name and surname: Lenka Sochorová

Title of Bachelor Thesis: Education and training according to the principles of Salesian pedagogy

Department: Department of Health Education, Faculty of Education, University of South Bohemia in České Budějovice

Supervisor: Mgr. Pavlína Moučková

The year of vindication: 2017

Abstract:

The bachelor thesis aims to present the Salesians starting with the founder of the fiary, and the leader, Jan Bosko. The major salesian propositions are closely linked with Bosko, therefore the first chapter is concentrated on Bosko's life and work.

The second and the third chapters turn once again to history, this time the author deals with Salesian worldwide activities as well as describing first and following years of the fiary in Czechoslovakia and afterwards in the Czech Republic. The enthroned political conditions before 1989 had very big impact on religion, fairies and their activities. Together with the description of the situation before 1989 the second chapter describes Salesian evolution in Czechoslovakia and in the Czech Republic after the Velvet revolution.

The substance of the thesis is concentrated in the fourth chapter which deals with the main points of Salesian pedagogy, its methodology and the use possibilities.

After performing the history, the final chapter shows the Salesian fiary as a very actual fiary concerning pedagogical activities. With realisation the importance of alternative pedagogical styles the Salesians are becoming more popular or at least they are goal of our curiosity.

Keywords: Salesians, Don Bosko, oratory, Salesian centres, pedagogy, education

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím literatury uvedené v seznamu literatury, pod odborným vedením Mgr. Pavlíny Moučkové.

Prohlašuji, že v souladu s §47 zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupném části databáze STAG provozované Jihočeskou fakultou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce.

Dále souhlasím, aby toutéž cestou byly zveřejněny posudky vedoucí práce i oponenta, tak i záznam o průběhu a výsledku obhajoby.

Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Kamenici u Jihlavy, dne 19. dubna 2017

.....

Lenka Sochorová

Poděkování:

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucí práce Mgr. Moučkové, která mě po celou dobu vypracování bakalářské práce provázela svou trpělivostí a pečlivostí.

Obsah

Úvod.....	9
1. Řád Salesiánů dona Boska	11
1.1. Dětství Jana Boska	11
1.2. Dospívání Jana Boska	12
1.3. Vznik oratoře	14
1.4. Počátky preventivního systému.....	15
1.5. Pojmenování a vznik řádu.....	16
1.6. Odkaz Jana Boska	17
2. Salesiáni ve světě	19
2.1. Možnosti vzdělávání v zemích třetího světa	21
2.1.1. Střední Amerika	22
2.1.2. Jižní Amerika	22
2.1.3. Afrika a Madagaskar	22
2.1.4. Asie	23
2.1.5. Austrálie a Oceánie	23
3. Salesiáni v České republice	25
3.1. Před rokem 1989	25
3.1.1. Roky 1886 - 1889.....	25
3.1.2. Roky 1895 – 1927	26
3.1.3. Roky 1927 – 1948	27
3.1.4. Roky 1948 – 1967	29
3.1.5. Roky 1968 – 1989	30
3.2. Vývoj po roce 1989	32
3.2.1. Roky 1990 – 2000	32
3.2.2. Roky 2001 - 2010.....	35

4. Salesiánská výchova a vzdělávání	37
4.1. Cíle salesiánské výchovy	37
4.1.1. Hodnocení dosažení cílů	37
4.2. Preventivní systém	39
4.2.1. Rysy salesiánského prostředí	39
4.2.2. Pilíře preventivního systému.....	40
4.3. Metodika výchovy.....	43
4.3.1. Otevřená práce s mládeží.....	45
4.3.2. Metody nedirektivní výchovy	47
4.3.2.1. Animace	47
4.3.2.2. Informální edukace.....	48
4.3.2.3. Pragmatická pedagogika	49
4.4. Plánování aktivit.....	50
4.5. Salesiánští spolupracovníci	51
4.6. Střediska mládeže.....	52
Závěr	55
LITERATURA:.....	56

Úvod

Výchova ke zdraví a katolická víra mají pramálo společného, v podstatě se jedná o dva naprosto odlišné světy, které se minimálně potkávají ve společném zájmu své činnosti. Z pohledu laika, výchova ke zdraví je pedagogický obor zabývající se „tvarováním“ a směřováním lidí k lepšímu životnímu stylu, jak po stránce duševní, tak po stránce fyzické. Oproti tomu římskokatolické vyznání se podrobněji zabývá lidskou duší, svědomím a lidskými činy. Kde tedy potom nalézt společný jmenovatel obou témat?

Určitou odpovědí nám může být pohled na děti a mládež kolem nás. Co tito mladí lidé dělají, když zrovna nejsou obtěžkáni povinnostmi školní docházky? Jakým způsobem tráví svůj volný čas? Výchova ke zdraví se zatím pouze částečně vyučuje na školách, ale není ještě protkána do běžného rutinního života lidí tak, aby okamžitě věděli a jednali podle toho, co je pro ně dobré a co ne, což samozřejmě není ani zcela možné vzhledem k rozumovému vývoji jedince. Víra se nedá nakázat, člověk k ní potřebuje dospět sám prostřednictvím vlastních životních zkušeností, určité pády a vstanutí pomáhají člověku „růst“. Bezcílné trávení volného času může vést k negativnímu ovlivňování lidské osobnosti. Mladí lidé se tak mohou velice snadno dostat do sociálně rizikových oblastí nebo si dokonce zapříčinit vznik různých sociálně-patologických problémů. Samozřejmě velký vliv na přilnutí k těmto obtížím má také rodinná situace a školní prostředí.

Jedním z východisek, jak nastíněným problémům předcházet, jsou volnočasové aktivity. Mohou to být zájmové kroužky či sportovní aktivity, poskytované ať už školou nebo středisky volného času.

Tady nám již vyvstává společný jmenovatel zdánlivě neslučitelných oborů. Onu kombinaci těchto světů v sobě zahrnuje řád Salesiánů Dona Boska, jehož podstatou je péče o nejchudší mládež. Pěčí se v salesiánském pojetí rozumí výchova a vzdělávání, kde je každý vítán a pomyslná hořkost násilného vtloukání náboženských zásad se smívá otevřenou nabídkou účasti na katechumenickém zamyšlení, které není ničím podmiňováno.

Jedním z důvodů pro volbu tématu mé bakalářské práce spatřuji v nízké informovanosti veřejnosti o podstatě a činnosti tohoto řádu v obecné rovině a zároveň ve skeptickém

pohledu na katolickou církev. Tímto bych se také ráda vyhnula nekonečným diskuzím o dějinách církve, protože se nyní zabýváme současností a aktuálními potřebami mladých, nikoli historickým rozbohem církevních sporů a státních křivd.

Cílem této práce je představení salesiánského řádu, stručné zmapování jeho působnosti ve světě i snaha o lehký popis zakotvení a rozvoje tohoto konviktu v českých zemích stejně, jako charakterizování uplatňovaného salesiánského výchovného stylu. Zdrojem informací mi bude odborná literatura zaměřena na popis salesiánské výchovy, tzv. preventivního systému, biografické publikace nejen o zakladateli řádu, italského kněze Jana Boska, ale také biografické spisy jeho prvních stoupenců, autentické popisy jejich činností, později také biografické texty českých průkopníků tohoto řádu. Z internetových zdrojů předpokládám využití informací z webových stránek jednotlivých salesiánských středisek a farností.

1. Řád Salesiánů dona Boska

Vznik salesiánského řádu je spojen s osobností Jana Boska, katolického kněze, který se rozhodl vychovávat a vzdělávat chudé chlapce na předměstí italského Turína. Pro pochopení pedagogického a výchovného vlivu tohoto kněze, stejně jako kongregace, je důležité se prvně seznámit se životem zakladatele tohoto specifického řádu, Janem Boskem.

1.1. Dětství Jana Boska

Jan Bosko se narodil v malé osadě Becchi, přibližně 30 km od Turína, 16. srpna 1815 jako nejmladší syn prosté rolnické rodiny. Již jako dvouletý se stal polovičním sirotkem, když mu zemřel otec, a jako dvanáctiletý odešel z domu, aby si začal vydělávat na vlastní živobytí a studium.

Od malička se snažil získat pozornost svých kamarádů, ale protože se nemohl s ostatními rovnat fyzicky, hledal jiné cesty jak zaujmout, např. pořádáním cirkusových vystoupení, kde předváděl kouzelnická nebo provazochodecká čísla; provozováním běžeckých závodů; později i večerním vypravováním mytických příběhů či předčítáním dobrodružné literatury.

V dětství Janovu osobnost formovala především jeho matka Markéta, která musela zastávat roli přísného, ale milujícího otce stejně, jako něžnou, ale pečlivou roli matky. Matka Markéta byla silně věřící, přesto pragmatickou ženou, která dokázala své syny vést stejně tak k poctivosti, pracovitosti, odvaze, tak i mravní čistotě. Nikdy nepoužila fyzických trestů, přestože v koutě kuchyně vždy stál čerstvý vrbový proutek, ale také nikdy synům neustupovala. I při kárání uměla dát pocítit lásku a nabídnout pomoc. Už jen při náznaku lítosti synům odpouštěla a nikdy jim jejich prohřešky nevyčítala.

Markéta se snažila předcházet přestupkům svých synů tím, že s nimi otevřeně mluvila a oni měli prostor vyjádřit svůj názor. Její výchova byla postavena na kladném vztahu mezi ní a syny a také mezi bratry navzájem.¹ S Janem vedla rozhovor i v momentě, kdy jí přinesl proutek, aby jej vyplatila za rozbitou dózu s olejem, v tehdejší době velice drahým obchodním artiklem.² Ve chvíli, kdy rozpoznala nastupující vzdor, rázně

¹ BOSKO, T. *Don Bosko*, Praha 2007, s. 20.

² Tamtéž, s. 24.

napomenula myšlenkami víry, které všichni bez výhrad přijímali. Později také Jan usiloval o rozhovory se svými svěřenci, kteří se k němu utíkali. Již ze zásady chtěl znát jejich trápení i názory, protože odmítal postoj vychovatele, který má vždy pravdu.

Protože farnost byla osadě značně vzdálena, byla Janova matka vyhledávanou ošetřovatelkou nemocných, raněných i umírajících. Markéta s těmito lidmi trávila dlouhé noci i dny, doprovázela je při „poslední hodině“, když kněz nebyl na blízku a Jan toto dění zblízka pozoroval. V dospělosti ony zkušenosti mnohokrát využil při péči o opuštěné chlapce.

Markétinou výchovou se její syn naučil lásce k bližnímu navzdory odlišné povaze, toleranci při setkání se slabou vůlí i důvěře, která posilovala vzájemné vztahy, jen matčinu rozvážnost moc nepodědil.

1.2. Dospívání Jana Boska

Jan Bosko už v raném dětství snil a „snílkem“ zůstal až do konce svého života. První a rozhodující sen se mu zdál v devíti letech, kdy mu byla naznačena jeho budoucnost a náplň práce, které by se měl věnovat. Jak později sám mnohokrát zmínil, byl to sen, který mu změnil uvažování a pohled na svět. Bylo to také prvně, kdy se setkal s nadpřirozenými bytostmi. Během let měl takových snů více, rád o nich mluvil s chlapci a nechával jim volnost, aby o jeho snech soudili, co chtějí, a přitom říkával, že tomu nikdo nemusí³. Bosko byl přesvědčen o božském původu svých snů, proto je bral velmi vážně a řídil se jejich pokyny.

Přestože byl Jan školního věku, nebyl vzdělán ani v základní nauce. V období zimy měl možnost docházet za Donem Callossem, místním knězem, který ho vzdělával alespoň v počtech, psaní, čtení a katechismu, ale to bylo Janovi málo. Toužil po studiu na gymnáziu, na které by navazoval kněžský seminář. Matka Markéta ho v jeho přání podporovala, ale narážela na zarputilý odpor nejstaršího syna Antonína, který odmítal „darmožrouta“ žít. Nezbývalo nic jiného, než se vydat do služby čeledína v nedalekém statku, to bylo Janovi dvanáct let.

Po Antonínově osamostatnění se Jan mohl vrátit domů a začít navštěvovat veřejnou školu v Castelnovo, přičemž stále pokračoval v návštěvách dona Callosse. Ale i tehdy

³ DŘÍMAL, L. *Preventivní systém Dona Boska*, Olomouc 2013, s. 11.

si musel přivydělávat různými pracemi po okolí, aby alespoň to nejnütnější ze školních pomůcek mohl zaplatit. Přes nepřízeň okolí se z Jana stal veselý a po vzdělání toužící žák, který oplýval vynikající pamětí. Při kněžském studiu v Chieri se u něj projevil zájem o filozofické vědění, díky němuž začal více rozumět duchovnímu životu, který jej stále více naplňoval. Svou nápomocí spolužákům s domácími úkoly si získal jejich přátelství a důvěru. S nimi také založil „Veselou společnost“, která už tehdy projevovala výchovné znaky prostřednictvím třech jednoduchých pravidel, které se členové zavázali dodržovat. Jednalo se o plnění školních a náboženských povinností, zákazu rozhovoru nebo činnosti, za kterou by se křesťan musel stydět a být veselý. V praxi to znamenalo nejen pilně studovat, ale také navštěvovat divadla, hrát na hudební nástroje a zpěv, chodit na výlety, lézt po horách (oblast Piemont je na úpatí Alp), pořádat sportovní hry a zápasy, které i při prohře končili vesele, uznáním zdatnosti vítěze a přátelské rozmlouvání na různá témata.⁴

Jan Bosko byl od dětství vnímavý na přístup kněží k mládeži. Jako adolescent a seminarista sledoval kněze, kteří neprojevovali vůbec zájem o mládež a spíše si od ní drželi odstup, což pro něj bylo naprosto nepochopitelné a zarmucující. Právě jedním z důvodů, proč se Jan rozhodl stát knězem, byla touha dokázat svému okolí, že kněz, ať už je jeho posláním sebevíc úctyhodné, by se neměl chovat nadřazeně k „obyčejným“ lidem, a že by měl být spíše přítelem, především dospívajícím lidem, kteří prožívají mnoho těžkostí a hledají oporu, povzbuzení nebo radu.⁵

Přestože měl Jan mimořádné nadání, byl dítětem své doby, tj. církve 19. století. Budoucím kněžím byla neustále připomínána nebezpečí, která ve světě číhají. V semináři se dusil mladistvý optimismus, což postupně vedlo k přesvědčení, že žít jako křesťan je velmi náročné. Člověk je přirozeně nakloněn ke zlému, tudíž žije v neustálém nebezpečí, že bude navěky zatracen.⁶ Není proto divu, že mladý seminarista Jan začal propadat pocitu bezmocnosti, ze kterého si snažil pomoci přehnanou askezí. Jeho veselou zdravou přirozenost chápání víry a práce s lidmi zachránil až don Cafasso, který mu zakázal přehnaný sebezápor, znovu v něm probudil selský rozum a učil ho denně rozjímat nad krátkým duchovním textem.

⁴ BOSKO, J. *Můj život pro mladé. Vzpomínky zakladatele salesiánů*, Praha 2007, s. 52.

⁵ DRÍMAL, L. *Preventivní systém*, s. 11.

⁶ BOSKO, T. *Don Bosko*, Praha 2007, s. 12.

1.3. Vznik oratoře

V posledním období svého apoštolátu (1841 – 1844) jinak řečeno v kněžském konviktu, vypomáhal Jan Bosko ve farnostech, kázal v kostelích, staral se o nemocné, navštěvoval věznice. Tam se mu také naskytl pohled na deseti až osmnáctiletou mládež, zdravou, silnou, přesto rozežiranou různým hmyzem, což bylo pro něj hrůzným zážitkem.⁷ Rovněž se procházel po Turíně a sledoval zdejší realitu. Po ulicích se potulovali mladí muži, marně hledající zaměstnání. Byli zhrublí, zkažení, všehoschopní. Většinou po svém neúspěšném ucházení o práci, vyhledali opuštěná zákoutí ulic, kde se uboze bavili, prali a působili výtržnosti.⁸ Bosko byl přesvědčen, že věznění chlapi propuštění na svobodu, tak nezaměstnaní „sirotci“, budou uchráněni před svou minulostí pouze přítelem, který jim v začátcích poskytne přístřeší, pomůže nalézt práci u poctivého zaměstnavatele a alespoň jednou týdně se jim bude věnovat, pak teprve budou schopni zapomenout na vše špatné a začnou správně žít. Stanou se poctivými občany a spořádanými křesťany.

Již v roce 1845 kolem sebe začal shromažďovat mladé hochy, kteří přicházeli do Turína za prací. Snažil se je zaujmout tím, co se jim líbilo, co je zajímalo a tak si k nim našel cestu, a mohl jejich jednání formovat. Místo, kde tento záměr začal realizovat, byla tzv. „oratoř“, která původně označovala nedělní setkávání na smluveném místě, které začínalo bohoslužbou se zpěvy, doprovázené hudebními nástroji, po níž následovala prostá snídaně, hry, výuka trivia a katechismu. Původní počet deseti zájemců o Boskovu přízeň se velice rychle rozrostl na desítky, později i stovky chlapců, proto bylo nutné vyhledat takový prostor, kde by se tyto aktivity mohly konat pravidelně a nerušeně rozvíjet.⁹ Po mnoha vyhnáních doputoval Bosko na okraj Turína, do chudinské čtvrti zvané Valdocco, kde si pronajal malý pozemek s kůlnou. Podle něj měla oratoř plnit funkci domova, hřiště, školy i farnosti. O rok později, tedy v roce 1846 přivádí Jan Bosko do oratoře svou maminku Markétu, aby pomohla dotvořit atmosféru rodiny. I v případě oratoře se této roli Markéta zhostila se vší vervou, a byť jí bylo už přes 60 let, dokázala i ve ztížených podmínkách provizorní kuchyně plnohodnotně vařit, prát chlapcům špinavé prádlo, zašívát roztrhané oblečení i si s chlapci mateřsky popovídat a vyslechnout je. Nouze chudých učňů vedla Boska k tomu, aby začal poskytovat nejen

⁷ SCHIELE, R. *Don Bosko*, Praha 1999, s. 21.

⁸ BOSKO, T. *Don Bosko*, 2007, s. 98.

⁹ KAPLÁNEK, M. *Výchova v salesiánském duchu*, Praha 2012, s. 20.

zábavu a poučení ve volném čase, ale také ubytování, stravování a o něco později i soustavné vzdělávání. Od roku 1861 se z oratoře stává komplex vzdělávacích institucí, který zahrnuje nejen vývařovnu, ale také internát, učňovskou školu, dílny a gymnázium. Přesto všechno byla oratoř i nadále místem, kde se chlapci cítili jako doma. Don Bosko založil domovy mládeže, gymnázia a průmyslové školy také v jiných městech Itálie. Současně se snažil formulovat svoje výchovné záměry v krátkých zápisech, které příležitostně vydával. Ty však obsahují spíše osvědčené pedagogické zásady a konkrétní výchovná pravidla než jakési teoretické pojednání o výchově.

1.4. Počátky preventivního systému

Musíme brát na vědomí, že Don Bosko se zabýval výchovou spíše prakticky, proto nenajdeme žádný ucelený spis o výchově, který by vydal. Asi nejznámější je jeho sešit „Preventivní systém výchovy mládeže“, který obsahuje základní zásady jeho výchovného přístupu.

Bosko ve své brožurce staví do protikladu dva možné přístupy. První, omezující přístup, založený na vytyčených právech a povinnostech, jejichž dodržování se kontroluje a případné porušení trestá. Druhým je motivující přístup, který je oproti prvnímu postaven na důvěře a motivaci. V tomto přístupu vychovatel nehrozí tresty, nýbrž se snaží svého svěřence přimět k pozitivní aktivitě, čímž předchází sociálně-patologickým projevům.¹⁰ Ani v této publikaci se nejedná o teoretickou reflexi, ale o implementaci několika typů výchov, které se v jeho době běžně používaly.

Pojem „prevence“ má i v praxi samotného Boska dvojí pojetí. Snažil se vyvádět lidi z prostředí mravního ohrožení a ukazovat jim možnou seberealizaci, jak být přijatý soudobou společností, což bylo pro mnoho mladých motivací ke zlepšení svého chování i vzdělání. Na základě vlastní zkušenosti přistupoval i k omezujícím pravidlům. Nejradikálnější byl jeho odmítavý postoj k uvolňování chlapců na prázdniny, kdy si především přál, aby doba volna byla co nejkratší, protože v návratu hochů do domácího prostředí spatřoval ohrožení jejich pozitivních návyků, které chlapce systematicky učil po celý školní rok.¹¹

¹⁰ KAPLÁNEK, M. *Výchova v salesiánském duchu*, s. 22 - 23.

¹¹ BOSCO, T. *Don Bosco*, s. 229 – 230.

Don Bosko svou výchovu vedl v myšlence, že každý člověk je v jádru dobrý a je schopen rozvíjet svůj život ve víře. Dá se říci, že Bosko svůj preventivní systém rozvíjel i na úrovni sociální a pedagogické.¹² Vždyť se v první řadě staral o zdraví svých svěřenců, pomáhal jim najít adekvátně placené zaměstnání, zajišťoval jim ubytování i stravu. Pedagogický vliv je vidět ve výchově samotné, kdy se snažil, aby se propuštění chlapci mohli znovu uplatnit ve společnosti, poskytoval jim základní i odborné vzdělání, které jim otevřelo dveře k rovnoprávnosti s ostatními občany. Jeho výchovné heslo znělo: „Chci vychovávat dobré křesťany a poctivé občany.“

Dnešní způsob salesiánské výchovy se od dob Dona Boska dosti změnil, resp. se začal vyvíjet a měnit již za života Jana Boska. Tyto změny souvisely s rozvojem Boskova díla.

1.5. Pojmenování a vznik řádu

V domě dona Boska rostl počet studentů, kteří u něj trvale bydleli, docházeli do soukromých škol, na gymnázia a zároveň vypomáhali Boskovi při zakládání a výuce vlastních tříd základní školy a nižších ročníků gymnázia. Pro představu v r. 1850 bylo v Boskově domě ubytováno 12 studentů, v r. 1857 to bylo již 121 studentů. Don Bosko se stále věnoval mladým dělníkům těžce pracujícím na stavbách za nelidských podmínek (pracovní doba bývala 10 až 14h denně, kromě neděle, mladí dělníci, nehledě na věk, dostávali třetinu běžného platu, z čehož se nedalo vyžít). S narůstajícím počtem příznivců nedělní oratoře se stále více utvrzoval ve své domněnce, že bez spolupracovníků, kněží a asistentů své dílo nebude schopen dále rozvíjet.¹³ Již na počátku jeho aktivit v roce 1844 do nedělní oratoře docházelo 200 hochů.

Koncem téhož roku se Jan Bosko rozhodl celé své uskupení pojmenovat. Nazval jej Oratoř svatého Františka Saleského (v současnosti se užívá název „salesiáni Dona Boska“, lidově „salesiáni“). K názvu dospěl především tím, že se k tomuto světcovi od počátku obracel o pomoc. Život Františka Saleského se vyznačoval mírností, trpělivostí, pracovním nasazením a důsledným laskavým přístupem.¹⁴ To byly také vlastnosti, které se snažil Jan Bosko celý život zachovávat, byť mu někdy činily obtíže. Později, ještě za svého života mu blízké okolí také přezdívalo druhý František Saleský.

¹² KAPLÁNEK, M. *Výchova v salesiánském duchu*, s. 24.

¹³ BOSCO, T. *Don Bosco*, s. 227.

¹⁴ ALBERTI, P. *Světce Don Bosco*, Řím 1977, s. 143.

Byl přesvědčen, že nic nezmůže, pokud si své spolupracovníky nevychová sám. Mezi oratoriány si tedy vytipoval prvních osm potenciálních pomocníků.¹⁵ Těm věnoval ještě větší pozornost v podobě vychovatelských rad nebo katechetických krátkých promluv. Od té doby se chlapeč také více angažovali při vedení sportovních aktivit či přípravě prostor pro sloužení mše svaté. Někteří se opravdu časem (kolem r. 1855) stali kněžími, jiní zasvěcenými příznivci, kteří v růstu Boskova vlivu přivedli další zájemce a pomocníky, kteří v oratoři dobrovolně pracovali. Prací se rozumí nejen vychovatelství, ale také např. pozice účetního, kterou zastával Viktor Alasonatti. Nepostradatelné byly také kuchařky v podobě matky Markéty, její sestry a matky Michaela Rui, nebo tesařský, krejčovský a kovářský mistr, kteří bez nároku na výdělek učili chlapce svému řemeslu. Sám Bosko působil jako učitel, katecheta, krejčí či kuchař. Boskovou „pravou rukou“ se stal sedmnáctiletý Michael Rua, který hned po složení řeholních slibů dostal na starost stočlennou kominickou oratoř.

Don Bosko si byl plně vědom nezadržitelného nárůstu přicházejících chlapců a tím i nutné potřeby kněží – vychovatelů, učitelů, kamarádů, důvěrníků, proto již v roce 1858 požádal papeže Pia IX. o schválení nové kongregace – salesiánů. O necelý rok později, v prosinci 1859 úředně vzniká Společnost svatého Františka Saleského, včetně dona Boska má 18 členů. Církevně ovšem kongregace ještě nebyla schválena. Bosko považoval „své“ odsouhlasení římskou kurií za formalitu, opak byl však skutečností.¹⁶ V průběhu následujících 8 let se valdovská oratoř ztrojnásobila co do počtu, tak i do majetku. Přibyli žáci, rozšířila se i nabídka řemesel, vznikaly nové dílny – kovolitecká, kovářská, tiskařská. Učňové a studenti měli školu i ubytování v prostorách oratoře. V roce 1869 byl vydán dekret schvalující Společnost svatého Františka Saleského, ale definitivní odsouhlasení stanov proběhlo až 3. dubna 1874. Tím konečně Boskovi salesiáni zaujali oficiální místo v církevním společenství.¹⁷

1.6. Odkaz Jana Boska

V den smrti dona Boska působila kongregace v 6 zemích, celkově zvládli salesiáni vystavět 64 domů, ve kterých působilo 768 příslušníků řádu. Janovi nástupci neustoupili z požadavku, aby oratoř byla všude, kde jsou salesiáni. Mimo oratoří a útulků začaly

¹⁵ BOSKO, T. *Don Bosco*, s. 227.

¹⁶ SCHIÉLÉ, R. *Don Bosco*, s. 33.

¹⁷ Tamtéž, s. 46.

také vznikat koleje a ústavy, které vedly k tomu, že stále větší počet salesiánů se kvalifikoval i v jiných, nejen teologických oborech.

Stále prvořadým posláním salesiánů je chudá mládež, hoši z lidových vrstev. Povinností salesiánů je uzpůsobovat svou činnost pohotově a odvázně podle znamení a potřeb času.¹⁸ Sledovat vývoj společnosti i církve, stejně jako situaci mládeže a podle jejich požadavků přizpůsobovat nabízené aktivity. Protože výzvy jsou různé, salesiáni se musí snažit doplňovat si své osobní, odborné i duchovní vzdělání.¹⁹

Stejně jako don Bosko i jeho následovníci mají vychovávat poctivé občany a dobré křesťany.

¹⁸ BOSCO, T. *Don Bosco*, s. 319.

¹⁹ VÁŇOVÁ, J.; KAPLÁNEK, M. *Práce v salesiánském duchu.*, s. 10.

2. Salesiáni ve světě

O misiích don Bosko snil již od svých studentských let. Sám měl původně úmysl stát se misionářem a odjet do zámoří šířit víru, ale jak je již známo, vlivem mnoha okolností se jeho činnost usídlila v italském Turíně s hlavním záměrem vychovávat nezaopatřené chlapce. Přesto se této myšlenky nikdy plně nevzdal. O propagaci a rozvoj misí se také částečně zasloužil První vatikánský koncil, během kterého zámořští biskupové využili své přítomnosti a snažili se získat pro tento úmysl co nejvíce kněží a řeholních sester z Evropy. (koncil probíhal v Římě v letech 1869 – 1870).

V 70. letech 19. století se opět začala probouzet Boskova naděje na misijní činnost. Vše bylo odstartováno dramatickým snem, ve kterém se kněz ocitl v neznámé krajině dosud nezasažené civilizací. Byla to velká pustá rovina, kterou procházely skupiny spoře oděných lidí s dlouhými černými rozčuchanými vlasy, v ruce držící oštěpy a luky. Do tohoto kraje začali přicházet misionáři různých řádů, pokoušejíce se poučit domorodce o křesťanské spáse, ale ti je hned přepadli a pozabíjeli. Tu začala k divochům přicházet nová skupina misionářů ze salesiánského konviktu. Když je domorodci zpozorovali, začali jásat, zbraně odhodili a vítali se s nimi jako se starými známými. Salesiánští misionáři se s domorodci spřátelili, začali je vyučovat a místní je ochotně poslouchali.²⁰

Bosko začal studovat veškerou dostupnou zeměpisnou literaturu, aby podle popisu krajiny a domorodců ze snu zjistil, kam má své kněze vyslat. Současně s tím se začali na Boska obracet zahraniční biskupové s prosbou o zaslání misijní skupiny do jejich oblastí. Důvody k tomu měli různé: kalifornská diecéze potřebovala řemeslnou školu, středo-indická oblast Hyderabad žádala ošetřovatele a zaopatřovatele umírajících, španělské monsignorové chtěli vystavět výchovné ústavy nebo školy, Brazílie nejraději oboje, argentinské Buenos-Aires chtělo posílit péči o farnost a zprovoznit uzavřenou chlapeckou kolej v San Nicolás. Bosko si pozdržel svou odpověď až do doby, kdy identifikoval snovou zemi. Byla jí Patagonie na jihu Argentiny. Tím bylo také rozhodnuto, kam se salesiáni vydají na svou první zahraniční misi.²¹

²⁰ BOSKO, T. *Don Bosko*, s. 362.

²¹ Tamtéž, s. 363.

Po odsouhlasení misijního záměru papežem Piem IX. oznámil Bosko svou myšlenku také salesiánskému konviktu v Turíně hned 29. ledna 1875 s tím, že dobrovolníky, kteří by se do misie přihlásili, čekají velká rizika a nejistý život. Odpovědí na danou výzvu byl nepopsatelný jásot a nezkrutitelné nadšení. Každý chtěl vidět divochy, ale jen málokdo byl natolik vyspělý, aby si plně uvědomoval hmotné i duševní obtíže, které ho budou čekat, bez pomoci, bez podpory, bez ničeho. Z velkého množství žadatelů bylo vybráno šest kněží a čtyři koadjutoři (koadjutor = salesiánský laik bez celibátu). Kněžská část výpravy měla za úkol obstarávat církevní záležitosti a vzdělávání, koadjutoři byli mistři praktických dovedností, konkrétně obuvnické, tesařské a kuchařské, ti měli za úkol podpořit kněze v novém sídle a poté vyučovat řemeslu i místní mladé obyvatelé.²² Vybraní jedinci se ihned po jmenování začali intenzivně věnovat španělštině, aby po příjezdu měli k místním blíže. První výprava přirazila k jihoamerickým břehům Buenos Aires v prosinci téhož roku. Až do té chvíle nikdo z nich netušil, že se s prvním indiánským domorodcem setkají až po 3 letech úmorné práce se svými italskými spolurodáky. Překvapivě někteří z nich byli odchovanci valdocké oratoře, přesto naprostá většina z nich byla naprosto nigramotná. Do Ameriky utíkali za dob italských mocenských válek s vidinou lepšího života. K tomu byla potřeba motyka, rýč a puška, nikoli katechismus či hudební výchova. Argentina v té době neměla jedinou učňovskou školu. To byl první vytyčený úkol pro salesiány, ke kterému se hned přidal druhý – otevření oratoře v nejhudší čtvrti Buenos Aires.²³

Jen v pouhém hlavním městě bylo pro salesiány tolik práce, že již za rok je přijela podpořit druhá misijní skupina, čítající již 23 misijních nadšenců. I následující rok 1877 byla vyslána početná výprava do Argentiny.²⁴ Ale až za dva roky bylo možné uvolnit 2 zástupce salesiánů, kteří se přidali k armádní výpravě do divočiny za indiány, přesněji do Patagonie. Cílem armádního tažení bylo vyjednání dlouhodobého míru, v návaznosti na něž by se časem mohlo dojednat konečné příměří mezi přistěhovanci a indiány. Salesiáni měli v armádě roli kaplanů, kteří by pro svůj osvědčený přístup k cizincům a znalosti španělštiny mohli přispět v navazování nových důvěryhodných vztahů s domorodci.

²² Tamtéž, s. 364 - 365.

²³ Tamtéž, s. 369.

²⁴ Tamtéž, s.. 372.

Druhá část myšlenky nebyla až tak cílená, přesto byla rozhodující. Oni dva zástupci, don Fagnano a don Milanesio začali spravovat Patagonii každý po svém. Fagnano volil taktiku otevřených dveří. Za necelý rok otevřel dvě školy pro chlapce i děvčata, bez rozdílu národnosti a hned první den sem přišlo 88 žáků včetně indiánských dětí. Milanesio volil taktiku aktivního vyhledávání indiánských sídlišť. Brzy ovládal domorodou řeč a stal se důvěryhodným přítelem několika kmenů. Přístupy obou misionářů se navzájem doplňovaly, díky čemuž se ze dvou od sebe naprosto protilehle vzdálených měst Viedma a Patagonés staly důležitá kulturní střediska. Salesiáni zde zřídili ústavy i školy, ve kterých se vzdělávala nová generace křesťanů respektující indiány.²⁵

Za zmínku také stojí fakt, že don Milanesio byl pověstným misionářským průkopníkem, který byl u indiánů držen ve velké úctě. Jeho aktivita proti indiánskému bezpráví částečně zajistila válečný smír v roce 1883, kdy nejvlivnější náčelník tamních indiánů, při přiznání si marného boje za indiánskou nezávislost, Milanesia požádal o zprostředkování míru.²⁶

Do konce svého života v r. 1888 stihl don Bosko vyslat 11 misijních výprav, které vzdělávaly a evangelizovaly kromě Argentiny také v Uruguayi, Brazílii, Chile a Ekvádoru.²⁷

2.1. Možnosti vzdělávání v zemích třetího světa

Po Boskově smrti se misijní aktivity dále rozvíjely a dostaly se tak i na další kontinenty, kde se otevřely školy i střediska mládeže. V současné době salesiáni působí ve 130 zemích světa (k 1.12.2016). Jen namátkou lze uvést některé z nich: Albánie, Andora, Austrálie, Bangladéš, Bělorusko, Fidži, Filipíny, Guinea Conakry, Gruzie, Haity, Honduras, Irán, Jamajka, Kambodža, Kanada, Kolumbie, Kostarika, Kuba, Kuvajt, Mexiko, Myanmar, Srí Lanka, Šalamounovy ostrovy, Vietnam, většina zemí Afriky a kromě několika severských výjimek i všechny státy Evropy včetně České republiky.²⁸

²⁵ Tamtéž, s. 373.

²⁶ Tamtéž, s. 375.

²⁷ SCHIÉLE, R. *Don Bosco*, s. 67.

²⁸ <http://www.sdb.cz/kdo-jsme/salesiani-ve-svete/> ze dne 7. 3. 2017

2.1.1. Střední Amerika

První misijní výprava doplula do Mexika v roce 1892 a odtud se postupně rozšiřovalo salesiánské dílo do okolních států až do roku 1947 (díla i nadále pokračují, bavíme se zde pouze o roce zahájení činnosti).

Tato oblast je ztělesněný kontrast bohaté a chudé části světa. V té méně atraktivnější oblasti žije 45% obyvatel pod hranicí chudoby. Na mexické hranici se tyto světy střetávají, proto zde od roku 1980 salesiáni otevírají sociálně – výchovná díla podél celé hranice se Spojenými státy. Věnují se zde migrující mládeži, která sem přichází z vnitrozemí Střední a Latinské Ameriky.

V hornaté Guatemale se salesiáni mluvící mayským jazykem „kekčí“ zaměřili na základní vzdělávání dětí a mládeže. Vyučuje se zde v internátních základních školách (zvláště chlapci, zvláště dívky). Po absolvování školní docházky se mladí většinou vrací do svých rodných vesnic, kde sami pedagogickou činnost provozují a snaží se místní děti naučit alespoň číst a psát. V roce 1950 zde téměř nikdo neuměl číst a psát. V současné době, je díky jednoduchému programu místních salesiánů téměř 90% dětí gramotných.²⁹

2.1.2. Jižní Amerika

Pokud je v Mexiku ztělesněný finanční kontrast světů, v Jižní Americe je tedy obyvatelstvo rozděleno jen na chudinské čtvrtě a multimiliardáře. Vyslanci dona Boska zde pracují s chudým lidem a amazonskými indiány. V Brazílii vzniklo městečko pro nejchudší hochy, kteří zde mohou najít přístřeší nebo si zde mohou přivydělat drobnou řemeslnickou práci. Funguje zde také škola a odborné učiliště. Čerstvým absolventům se také pomáhá při uplatňování se na trhu práce. Významným počinem je projekt Domů na půli cesty, které mohou mladiství využít jako svoje startovní místo při začleňování se do společnosti.³⁰

2.1.3. Afrika a Madagaskar

Do Alžíru, jakožto prvního salesiánského místa působení na africkém kontinentě, přišli misionáři již v roce 1891. Více než sto let pronikali do jednotlivých částí Afriky.

²⁹ *Don Bosco ve světě: Rozvojová a misijní činnost salesiánů*, s. 4 – 5.

³⁰ Tamtéž, s. 10 – 11.

Hodnotou, kterou zdejší obyvatelstvo všechno poměřuje, je život. Život je to nejcennější, co tu je a co dlouho nevydrží. Život tu ničí etnické konflikty, otroctví, chudoba, nucená migrace, obchod s lidmi i drogami, smrtelné AIDS / HIV.

Salesiáni tu nabízejí vzdělání především technického zaměření, provozují učňovské školy a střediska. V řadě míst se angažují v boji proti AIDS tím, že poskytují týdenní kurzy „Love Matters“ zaměřené na prevenci. Významná jsou i výchovná a vzdělávací střediska pro mladé lidi přicházející z ulice. Např. v Kongu takto funguje Bakanja Centre, kam přichází vesničtí chlapci, kteří utekli z domova. Důvodem k útěku bývá hlad nebo úmrtí rodičů, bohužel i, pro nás již středověké praktiky, nařčení z čarodějnictví (za což je stále platný trest – smrt). Mylně se domnívají, že ve velkoměstě snáze naleznou potravu a místo k žití.³¹

2.1.4. Asie

Navzdory silným vlivům domácích náboženství i zde našlo Boskovo dílo uplatnění. Zatím nejmladšími asijskými středisky salesiánů jsou Mongolsko a Kuvajt, založené v roce 2001.

Na tomto kontinentě se salesiáni zaměřují hlavně na školství. Je zde kolem 500 škol a kolejí. Zájem o vzdělání je tak velký, že školy i univerzity musí vyučovat v dopoledních a odpoledních směnách. Významná je také pomoc lidem v rizikových situacích, např. v Japonsku a Koreji fungují „rodinné domy“ pro děti bez rodin, na Taiwanu a v Thajsku existují celá městečka domů „Na půli cesty“ pro mladé.³²

2.1.5. Austrálie a Oceánie

Austrálie je kontinent vyznačující se silným individualismem a mnohonásobným přistěhovalectvím, především po druhé světové válce (po r. 1975 se ještě přidali vietnamští emigranti). V této multikulturní části světa vedou salesiáni spolu s velkým počtem laiků 8 středních škol již od roku 1998. Přetrvávající snahou je vytvářet výchovné prostředí jako otevřený domov, farnost zprostředkující evangelium, školu připravující pro život a hřiště, kde se setkávají přátelé.

³¹ *Don Bosco ve světě: Rozvojová a misijní činnost salesiánů*, s. 12– 13.

³² Tamtéž, s. 14– 15.

V Polynésii a Melanésii je život naprosto odlišný. Společnost je tvořena rodinnými jádry, která ještě často vyznávají animismus. Na některých místech se teprve „objevují zázraky vědy“ jako je kolo nebo hygiena. Přesto i zde již fungují malé školy se základním a středním vzděláním. Mladí lidé sem přichází „hladoví“ po poznání, mnozí bydlí na kolejích a hrdě se hlásí ke svým příbuzným žijících v pralese. Není to překážkou ani ostudou, protože zde funguje vzájemná tolerance a snaha k porozumění, které ji několikrát vedlo ke kmenovému usmíření.³³

³³ Tamtéž, s. 16 – 17.

3. Salesiáni v České republice

Jak již bylo řečeno v předchozí kapitole, i po smrti Jana Boska jeho práce a vize nadále přetrvávaly, ba dokonce se postupně dostávaly i do okolních měst a států. Do České republiky tento způsob výchovy pronikl až koncem 20. let minulého století (přibližně 30 let po úmrtí dona Boska).

V této kapitole se ve stručnosti seznámíme s historií vývoje české odnože salesiánské kongregace a také si zmíníme některé významné (nejen církevně) osobnosti, které byly schopny i přes politické těžkosti značnou měrou přispět k rozvoji a udržení salesiánského díla u nás.

3.1. Před rokem 1989

Tato podkapitola zahrnuje delší časové období, které by nebylo možné zestručnit tak, aby byly jasné návaznosti a různá propojení osudů a událostí, které následovaly. Pro větší přehlednost tak předkládám kratší úseky tohoto období, v nichž mělo salesiánské dílo svou specifickou specifičnost.

3.1.1. Roky 1886 - 1889

Již koncem 19. století se někteří Češi setkali s Janem Boskem nebo alespoň s jeho nástupcem Michaelem Ruo. V roce 1886 se jel do Říma poradit vicerektor kněžského semináře v Českých Budějovicích P. Václav Petr, který chtěl vytvořit projekt na záchranu zanedbané mládeže. Na radu papeže Lva XIII. se rovnou vydal na konzultaci do Turína za Janem Boskem, do Valdocca. Druhé osobní setkání proběhlo o rok později (r. 1887) během letních prázdnin, kdy už P. Petr v Čechách zakládal kongregaci Bratří nejsvětější svátosti. Snažil se Boska ve všem napodobit, přesto dílo dostalo jiný charakter, především díky tomu, že vycházelo ze starších předloh.

V tom samém období, v létě roku 1887, navštívil turínskou oratoř P. Josef Kousal, duchovní správce pražské polepšovny, který právě studijně projížděl italská výchovná zařízení. Bohužel se v té době setkal „pouze“ s donem Ruo, který již funkčně zastupoval dona Boska ve většině záležitostí. Za zmínku stojí popis své zkušenosti ve

Valdocco, kterou hodnotí spíše negativně, k čemuž mimo jiné přispěl žalostný hygienický stav chlapeckých pokojů.³⁴

Paradoxně první iniciátorkou Boskova díla u nás byla dcera Františka Palackého Marie Riegerová (kontrast vyvstává ze všeobecného povědomí negativního postoje ke katolické církvi jejího manžela – Františka Ladislava Riegera). Světozor ji nazývá matkou chudiny, protože pečovala zejména o chudé matky a hladové děti. Založila opatrovny, prosadila založení jeslí, byla členkou dozorčí rady městské vyšší dívčí školy a pokračovací dívčí školy.³⁵ Již v 70. letech, tedy ještě za života dona Boska, rozšiřovala v okruhu svých přátel francouzský salesiánský věstník a další salesiánskou literaturu, která přicházela na rodinné sídlo v Malči u Chotěboře.³⁶

V roce 1882 a následně v roce 1885 vyšla v pražské knihtiskárně knížečka s názvem „Dílo křesťanské lásky mezi mládeží opuštěnou“. Sepsala ji učitelka měšťanských škol na Smíchově, Barbora Pazderníková. Obsahem knihy byl životopis dona Boska, popis jeho práce a okružní list spolupracovníků, aktualizovaný vždy k datu vydání. Autorka zde vybízí Čechy, aby se stali salesiánskými spolupracovníky.³⁷

Poslední, té doby důležitá publikace, byl francouzský překlad „Životopis dona Boska“, který přeložil pražský učitel František Flekáček. Kniha vycházela v časopise Vlast ve čtení na pokračování již rok po Boskově smrti (tedy v roce 1889).³⁸

3.1.2. Roky 1895 – 1927

Přes relativně brzké seznámení české populace s Boskovým dílem, trvalo ještě bezmála 40 let, než se přivedlo salesiánské dílo do Čech. Až po první světové válce (v letech 1914 – 1918) začal skutečný zájem o salesiánskou politiku výchovy. Daly k tomu podnět nepopíratelné důvody – pedagogický, sociální a duchovní. První dva měly shodný základ – nedostatek. V pedagogické oblasti, které zde rozumíme jako výchově a vzdělávání, chyběli učitelé i vychovatelé. V sociální rovině to byla nezaopatřená mládež, která přežila hrůzy světové války, ale padala na ně tíže důsledků, se kterými se

³⁴ KŘÍŽKOVÁ, M. R. *Knihy víry, naděje a lásky*, Praha 1996, s. 9 -10.

³⁵ <http://www.svomost.com/kalendariu-m-29-bre-za-1891-ze-mre-la-marie-riegrova-matka-chudiny/> ze dne 11. 3. 2017

³⁶ <http://bmo.sdb.cz/historie/salesiani/> ze dne 11. 3. 2017

³⁷ <http://bmo.sdb.cz/historie/salesiani/> ze dne 11. 3. 2017

³⁸ <http://bmo.sdb.cz/historie/salesiani/> ze dne 11. 3. 2017

vyrovnávali různými způsoby, ale ne vždy vhodně. Duchovní část tyto potřeby vnímala, ale chyběla jí konkrétní myšlenka, podle které by se mohla řídit.

Propagace narůstala především ve studentských kruzích, kde se množily výzvy k přihlášení se k salesiánům. V roce 1920 se skuteční uchazeči mohli přidat k mladým hochům v salesiánském středisku Perosa Argentina v Itálii. Těm, kterým se salesiánská spiritualita zalíbila, byl umožněn vstup do noviciátu.³⁹

V roce 1924 se stal vedoucí osobností české komunity don Ignác Stuchlý, který je prvním českým salesiánem (v roce 1895 nastoupil do noviciátu v italské Ivreji a v salesiánském povolání pokračoval až do úplného vyčerpání v Lukově u Fryštáku). Zejména díky jeho úsilí a vydatné pomoci jeho spolupracovníků, v čele s klerikem Štěpánem Trochtou, se podařilo v roce 1927 vytvořit podmínky pro přechod českých salesiánů z Itálie do vlasti. Za vydatné podpory olomouckého arcibiskupa Leopolda Prečana byl zakoupen dům v obci Fryšták, který musel být prvně za svépomoci salesiánů a ochotných dobrovolníků zrekonstruován.⁴⁰

3.1.3. Roky 1927 – 1948

V prvním desetiletí probíhalo postupné budování salesiánského díla pod taktovkou již 60 letého dona Stuchlého. První počín bylo oficiální uznání salesiánského domu ve Fryštáku u Zlína v roce 1928, jež měl dlouhou dobu funkci chlapeckého ústavu. Toto místo bylo také jediným působištěm kongregace až do roku 1934, kdy byla v prosinci zahájena činnost ostravské oratoře.⁴¹

V roce 1936, po devítiletém vyjednávání se státní vládou, byla konečně česká salesiánská kongregace uznána jako složka katolické církve na území Československa. Do té doby se veškeré majetkové poměry řešily privátním vlastnictvím jednotlivých salesiánů. Tímto způsobem také obstaral pater Stuchlý dům ve Fryštáku, proto se dnes, na jeho počest, jmenuje „Dům Ignáce Stuchlého“.

V období 1936 – 1942 se salesiánské dílo ztěžka, ale nepřetržitě rozrůstalo do dalších měst. V Praze – Kobylisích již fungoval salesiánský dům v maximální možné míře,

³⁹ KRÍŽKOVÁ, M. R. *Knihy víry*, s. 17.

⁴⁰ *Salesian Digital Library: Služebník boží P. Ignác Stuchlý: stručný životopis*. Dostupné z:

<http://sdl.sdb.org/cgi-bin/library/> ze dne 19. 10. 2016

⁴¹ *Služebník boží P. Ignác Stuchlý*, s. 20.

v Brně byla vystavěna dřevěná oratoř, v Pardubicích byla rozplánovaná stavba ústavu, noviciátní dům se otevřel v Ořechově u Polešovic (bohoslovci a klerici tu upravili polorozpadlý zámeček, sloužící za sýpku obilí, na slušné bydlení).

Nelehký politický vývoj v českých zemích zapříčinil hluboký otřes do té doby optimistickou vidinou salesiánského rozkvětu. V únoru roku 1942 zabrali nacisté ostravský ústav, kde bylo sídlo české inspektorie (inspektorem byl P. Stuchlý), filozofický a teologický studentát, kostel sv. Josefa a „živou“ oratoř. Studenti společně s panem inspektorem se narychlo přesunuli do Fryštáku, oratoř byla zrušena.⁴²

27. května, v noci po atentátu na Reinharda Heydricha, byl gestapem odvečen P. Štěpán Trochta do ruzyňské věznice. Po neúspěšném čtyřměsíčním vyslýchání byl transportován do Terezína. V rozmezí od konce září 1942 do konce dubna 1945 byl držen v koncentračních táborech Mauthausen a Dachau, kde byl nalezen při osvobození americkou armádou.⁴³ Téhož roku na podzim bylo odvedeno na 50 bohoslovců, asistentů a filozofů na nucené práce do rozbombardované Říše. V roce 1943 byl útvar SS zabrán fryštácký „centrální“ ústav pro nacistické účely.⁴⁴

Za celou dobu války nezemřel ani nebyl těžce raněn nikdo ze salesiánů. Žádný z ústavů nebyl staticky narušen, tudíž se po nutných rekonstrukcích mohly znovu užívat. Z Dachau se vrátil zesláblý P. Trochta, postupně se vraceli i salesiáni z nucených prací.⁴⁵

Roky následující po druhé světové válce (ukončena v roce 1945) byly ve znamení obnovy započatého díla. Újma na majetku či řeholnicích byla minimální, proto se vedoucí osoby kongregace zaměřily na reorganizaci svých aktivit. Střediska obnovovala svou činnost, pražské středisko bylo zamýšlené jako budoucí centrum celé kongregace, ostravské středisko se stalo domovem pro učně, v Pardubicích byl salesiánský dům vyhrazen pro chlapce postižené válkou.⁴⁶ Salesiáni navázali úspěšnou spolupráci s „externími“ organizacemi jako byl Junák (Trochta byl nejvyšší duchovní rádce a byl členem Ústřední junácké rady) nebo Katolická charita, se kterou společně pořádali letní tábory v Luhačovicích. Rázné nařízení opačného směru zakazovalo jakoukoli

⁴² Tamtéž, s. 23.

⁴³ KUČERA, J. *Vyznavač a mučedník: Štěpán Trochta*. Praha: Portál, 2006, s. 15.

⁴⁴ Služebník boží P. Ignác Stuchlý, s. 23.

⁴⁵ Služebník boží P. Ignác Stuchlý, s. 24.

⁴⁶ KRÍŽKOVÁ, M. R. *Knihy víry*, s. 71 – 73.

angažovanost v politickém dění.⁴⁷ Všichni členové měli zákaz politické aktivity pod trestem exkomunikace z katolické církve (tato podmínka neustále platí a je vztažena na všechny řehole).⁴⁸

Roku 1947 se inspektorie těšila znovuoobnovené činnosti ve všech směrech. V té době již měla vlastní noviciát, filozofický studentát, teologické učiliště, dva studentské internáty a jeden internát učňovský. Při každém domě byla fungující oratoř. Přípravovalo se založení katolického gymnázia pro výchovu kněží v Praze, obdobný dům se stejným posláním se připravoval v Trmicích pro litoměřickou diecézi. Začal se vydávat Salesiánský věstník. Velkým duchovním povzbuzením a vyznamenáním bylo vysvěcení P. Trochty na biskupa litoměřického.⁴⁹

3.1.4. Roky 1948 – 1967

Ještě během dvou let po politickém převratu (25. února 1948), kdy se komunisté chopili moci, stihli salesiáni realizovat některé ze svých záměrů: byl otevřen dům v Ústí nad Labem – Trmicích a centrum kongregace, tudíž i inspektorie, byly přesunuty do Prahy Kobyliš.

Komunistická odpověď na sebe nedala dlouho čekat. Začaly se uplatňovat proticírkevní restrikce. Jako první přišlo nařízení o zestátnění církevních škol, což vedlo ke zrušení nižšího salesiánského gymnázia ve Fryštáku.⁵⁰ Církevní představení byli cenzurováni státními komisaři, kteří kontrolovali poštovní korespondenci, odposlouchávali telefonáty a omezovali svobodný pohyb řeholníků. V případě Štěpána Trochty, hlavního vyjednavče s novou vládou, byla opatření ještě vyšší. Tajná bezpečnost hlídala jeho rezidenci, k dispozici měl pouze 2 pokoje. Během dne s ním byl v pracovně agent Slavík, další agent stál v sekretariátě, před vchodem do pracovny. Pracovní setkání bylo možné jen s vybranými osobami, rodinné setkání s matkou mělo vymezenou dobu trvání a bylo možné jen za nepřetržité přítomnosti policie. Další agent nebo agenti byli přítomni po celou noc v Trochtově ložnici. Častokrát se ráno probouzel s rozpíchanými žilami na rukou a vratkou stabilitou...⁵¹

⁴⁷ Služebník boží P. Ignác Stuchlý, s. 24.

⁴⁸ KUČERA, J. *Vyznavač a mučedník: Štěpán Trochta*, s.10.

⁴⁹ Služebník boží P. Ignác Stuchlý, s. 25.

⁵⁰ KŘÍŽKOVÁ, M. R. *Knihy víry*, s. 88 – 89.

⁵¹ KUČERA, J. *Vyznavač a mučedník: Štěpán Trochta*, s.42.

V roce 1950 přistoupila vládnoucí strana k mnohem tvrdšímu opatření, z 13. na 14. dubna proběhla detailně připravená tzv. československá bartolomějská noc. Ozbrojené síly obklíčily domy hlavních mužských řádů a kongregací na území Československé republiky (dominikáni, jezuité, salesiáni, františkáni, redemptoristé) a jejich členové byli převezeni do různých internačních míst. Představení a provinciálové řádů byli drženi v Želivi u Humpolce, zbývající řeholníci byli rozvezeni na různá místa v republice: dominikáni a redemptoristé do Králíků, jezuité do Bohosudova, salesiáni do Oseka a františkáni do Hejnic.⁵²

V následujících deseti letech byli řeholníci postupně „odstraňováni“. Většina jich byla v nucené internaci, někteří byli po těžkých výsleších odsouzeni ve vykonstruovaných procesech za trestný čin velezrady a špionáže ve prospěch cizí mocnosti (Vatikánu) na desítky let do vězení, kde následovaly další výslechy a nucené práce.⁵³ Někteří tento tvrdý zásah nepřežili nebo internaci přežili za cenu těžké újmy na zdraví. Řeholní činnost byla postavena mimo zákon.⁵⁴

I přes veškeré snahy se komunistům nepodařilo kongregaci zcela zničit. Když nemohli salesiáni působit veřejně, fungovali v omezených počtech v ilegalitě. První variantou udržování salesiánského ducha byla internace, kde si věznění kněží zvolili neoficiálního vedoucího, podle jehož pokynů a rad se řídili. Druhým způsobem byla tajná setkávání společenství v rodinách, soukromých bytech, jež v různých městech (Praha, Brno, Ostrava) vedli propuštění salesiáni.⁵⁵

3.1.5. Roky 1968 – 1989

Pomyslné zlepšení politické situace nastalo v roce 1968, kdy „reformní“ stoupenci komunistické strany umožnili salesiánům vyjít z ilegality a zahájit rozmanitější práci. Hlavní náplní salesiánských aktivit bylo organizování setkávání mladých lidí v kostelech, kde se kromě bohoslužeb uskutečňovaly přednášky, koncertní vystoupení či duchovní obnovy. Setkávání se konala také pro salesiány samotné, kteří se po dlouhé a vyčerpávající době mohli shledat se svými spolubratry. I oni potřebovali duchovní povzbuzení, které jim pomohlo načerpat novou sílu do dalších strastiplných časů.

⁵² KRÍŽKOVÁ, M. R. *Knihy víry*, s. 90 – 91.

⁵³ KUČERA, J. *Vyznavač a mučedník: Štěpán Trochta*, s. 27 – 32.

⁵⁴ KAPLÁNEK, M. *Výchova v salesiánském duchu*, s. 6 – 7.

⁵⁵ KRÍŽKOVÁ, M. R. *Knihy víry*, s. 99 – 110.

Stále častěji se konaly výlety do přírody nebo táboření v odlehlých místech republiky. V 70. letech získaly tyto akce krycí název „Chaloupky“ (název je odvozen od chaloupek či chalup v příhraničí, na kterých se pořádaly prázdninové akce pro menší skupiny dětí a mládeže).⁵⁶ Zjevné nadšení bylo ale brzy utlumeno. Reformní křídlo komunistů bylo nahrazeno konzervativními soudruhy, kteří byli zastánci tvrdé totalitní linie a pomalu začali připravovat proces tzv. normalizace.⁵⁷

Sice se již nepraktikovali internace nebo vyhané soudní procesy, ale vznikala jiná státní nařízení, která se snažila církvi znepříjemnit působení v zemi. Kněží museli mít státní souhlas k vykonávání duchovní služby. V případě, že byli souhlasu zbaveni (nebo jim nebyl vůbec přidělen), byli řeholníci zařazeni do pracovního procesu „budování komunismu“. Bylo také založeno hnutí Pacem in terris (PíT), jež mělo sdružovat kněze loajální k režimu. Dalším opatřením bylo časté přemísťování kněží z jedné farnosti do jiné.⁵⁸ Aniž by si to státní moc uvědomovala, povinným přidělováním farnosti řeholním kněžím (včetně salesiánů), poskytovala nové prostory pro další neoficiální salesiánskou činnost.

80. léta se nesla ve znamení postupného slábnutí moci komunistického režimu, salesiánská činnost zůstávala nezměněna, ale postupně narůstala množství aktivit, ve kterých byl prokazatelný pastorační záměr. V čistě salesiánském pojetí doby lze zaznamenat nárůst laických spolupracovníků. Právě laikové začali pořádat rodinné katecheze, přípravy snoubenců, výuku náboženství.⁵⁹ Na chaloupkách probíhala příprava nových salesiánů – výuka filozofie a teologie a zároveň pedagogická praxe v podobě letních táborů.⁶⁰

Rok 1989 znamenal zásadní změny jak pro politickou scénu, tak pro salesiánskou kongregaci. Pád komunistické vlády a návrat k demokracii znamenaly započetí nové kapitoly působení salesiánů u nás.

⁵⁶ Tamtéž, s. 129 – 135.

⁵⁷ VRACOVSKÝ, J. *Chaloupky: Salesiánské prázdninové tábory v době totality*. Praha: Portál, 2002, s. 11.

⁵⁸ KŘÍŽKOVÁ, M. R. *Knihy víry*, s. 149.

⁵⁹ Tamtéž, s. 154 – 156.

⁶⁰ KAPLÁNEK, M. *Výchova v salesiánském duchu*, s. 7.

3.2. Vývoj po roce 1989

Sametová revoluce otevřela brány možností pro obnovení a rozvoj salesiánského díla po celém území České republiky. Především tomu pomohl politický posun směrem k demokracii, díky čemuž bylo legalizováno působení řeholních řádů a kongregací v nejbližších měsících zákonem č. 16/1990 Sb. a o necelý rok později ještě zákonem č. 308/1991 Sb.

I toto časové rozhraní rozdělím na dvě období, kdy se v každém z nich salesiáni zaměřili na poněkud rozdílnou činnost než v obdobích předchozích.

3.2.1. Roky 1990 – 2000

Česká salesiánská provincie najednou stála před základní otázkou „Jak a kde znovu začít?“. Po téměř čtyřiceti letech „ilegální“ činnosti najednou nebylo možné si představit opětovnou práci na veřejnosti a s veřejností. Z toho, co bylo v počátcích zbudováno a plynule se rozvíjelo, nyní zbyly jen zpustošené trosky. V první řadě bylo rozhodnuto o vytvoření podmínek pro oživení a rozšíření členů kongregace opětovným zřízením noviciátu. Za tímto účelem se odkoupil dům v Hodoňovicích (sic byl původně salesiánů, v době okupace byl majetkem státu, proto ho museli znovu od státu koupit), kam v listopadu 1990 nastoupilo 22 noviců.⁶¹

Ze zkušeností z doby totality se začaly formovat různé představy o salesiánské pastoraci mládeže:

Kontinuální představa - i v nových podmínkách se budou salesiáni snažit pracovat jak doposud, bez obav z restrikcí a budou pracovat o to lépe.

Restaurační představa – byla myšlenkou především starších salesiánů, kteří zažili svou praxi ještě před rokem 1950. Ti si přáli, aby se navázalo na činnosti, které se musely tehdy ukončit. Což by například znamenalo opětovné zprovoznění chlapeckého gymnázia a internátu ve Fryštáku. V 90. letech, kdy všechno „povstávalo z popela“ nebylo toto možné jednak z finančních důvodů, jednak z personálních.

Reformační představa – znamenala najít nové formy práce, které by umožnily pokračování práce s mládeží v oblasti pastorační.

⁶¹ KŘÍŽKOVÁ, M. R. *Knihy víry*, s. 176.

Integrační představa – byla myšlenkou představených, kteří chtěli české dílo co nejdříve zasadit do celosvětové struktury salesiánské kongregace a převzít pastorační modely ze zahraničí, které se za dobu české izolace osvědčily v praxi.

Revoluční představa – vyjadřuje přesvědčení, že je třeba dělat svou práci stejně, ale naprosto jiným způsobem než doposud.⁶²

V praxi byla úspěšná kombinace kontinuální a reformační představy, kdy část salesiánů pokračovala v činnosti stejně jako dříve a druhá část hledala nové formy v oblastech pastorační práce. Tak vyvstaly tři oblasti, nerovnoměrně obsazené, ve kterých se začalo více pracovat. Byly to: práce s dětmi, vzdělávání mládeže a dospělých, sdělovací prostředky.

Práce s dětmi – do práce s dětmi se pustili mladí salesiáni, jimž byla ideově vzorem nedělní oratoř dona Boska a praktický základ poskytly zkušenosti z chaloupek a práce s ministranty. Hned v roce 1990 byly zřízeny oratoře v Praze, Plzni, v Teplicích, Českých Budějovicích a v Ostravě. Oratorní činnost se tak skládala z několika hodin na hřišti či tělocvičně, která se začínala modlitbou nebo vyprávěním biblicky založeného příběhu. Záhy se ale ukázalo, že návštěvníci oratoře nemají o katechetické vsuvky zájem. Důvody k tomu měly různé, někdo byl již zahlcen náboženskou tematikou z rodinného prostředí, někomu se nelíbil způsob podání a jiní neměli o náboženství vůbec zájem. Proto se od přímého hovoru o náboženství v oratořích rychle upustilo.⁶³

Činnosti, které měly charakter otevřené (nizkoprahové) práce s dětmi, přilákaly převážně děti ze špatného sociálního prostředí. Početně přibývaly děti se sociálními problémy. Toto zjištění vedlo k orientaci oratoře na sociální prevenci.

Vzdělávání mládeže a dospělých – této oblasti se začali věnovat salesiáni dříve se pohybující ve vysokoškolském prostředí. Výsledkem snažení v této rovině bylo v roce 1992 založení Vyšší odborné sociálně pedagogické a teologické školy JABOK v Praze a také zahájení vývoje Teologické fakulty na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích, která by sloužila a slouží ke vzdělávání nových členů kongregace.⁶⁴ Několik salesiánů přednáší na Cyrilometodějské teologické fakultě Univerzity

⁶² KAPLÁNEK, M. *Výchova v salesiánském duchu*, s. 63 – 64.

⁶³ Tamtéž, s. 64.

⁶⁴ Tamtéž, s. 65.

Palackého v Olomouci a velmi aktivně se také angažují v Křesťanském gymnáziu v Praze – Hostivaři nebo Cyrilometodějském gymnáziu v Prostějově.⁶⁵

Zatímco se v západní Evropě (např. v Německu) po druhé světové válce začaly ve velkém zřizovat salesiánské školy s internáty pro mladé lidi ze sociálně slabé vrstvy obyvatelstva, v České republice se podařilo zřídít a udržet pouze zmiňovanou školu JABOK a jeden domov mládeže v Ostravě, jinak veškerá iniciativa vzdělávání byla přebrána do státních kompetencí.⁶⁶

Sdělovací prostředky – z vlastní iniciativy salesiána Ladislava Vika existovalo již před revolucí „Salesiánské videocentrum“ a samizdatový časopis „Čtení do krosny“, na který v 90. letech navázal časopis pro mládež Anno Domini. Díky zahraniční podpoře se podařilo zřídít tiskárnu Adalbert a založit nakladatelství Portál. Bohužel, tiskárnu se nepodařilo udržet dlouho v provozu, ale zato Portál si postupně vydobyl postavení věhlasného nakladatelství zaměřeného na publikaci odborných a populárních knih i časopisů z oblasti psychologie a pedagogiky.⁶⁷ Dalším publicistickým úspěchem bylo znovuzavedení salesiánského věstníku „Salesiánská rodina“ a dětského časopisu „Nezbeda“.⁶⁸ Velkým počinem bylo zapojení salesiánů do sdělovacích prostředků, např. v ČT Brno, v rádiu Proglas nebo v Salesiánském mediálním centru.⁶⁹

Salesiánští kněží i nadále spravovali jim svěřené farnosti z dob komunismu, kde mohli působit i jako kněží ve farní pastoraci, což bylo v rozporu s řeholním životem, který se má uskutečňovat v komunitách, nikoli jednotlivě, mimo společenství. Spravování farností se stalo součástí salesiánského díla díky rozhodnutí kongregace v roce 1995, kdy vyšlo nařízení, aby se komunity salesiánů pokoušely budovat střediska mládeže a zároveň se zapojovaly do farní pastorace.⁷⁰

Od roku 1994 zahájili čeští salesiáni svou misijní činnost v Bulharsku, kam postupně vysílali své misionáře, aby zde spravovali zaostalé farnosti a zřídili oratoře pro mládež. V rámci své činnosti se misionáři snaží poskytovat nebo alespoň zprostředkovat sociální

⁶⁵ <http://www.sdb.cz/co-delame/salesiani-ve-skolstvi/>, ze dne 12. 3. 2017

⁶⁶ KAPLÁNEK, M. *Výchova v salesiánském duchu*, s. 65.

⁶⁷ Tamtéž, s. 65.

⁶⁸ KŘÍŽKOVÁ, M. R. *Knihy víry, naděje a lásky*, s. 180.

⁶⁹ KAPLÁNEK, M. *Výchova v salesiánském duchu*, s. 8.

⁷⁰ Tamtéž, s. 7.

pomoc v nemocnicích, v místních organizacích pracující s mládeží a další sociálně potřebné.⁷¹

3.2.2. Roky 2001 - 2010

Zatímco 90. léta byla ve znamení budování, v novém tisíciletí vystávaly novinky a změny.

První citelná změna byla zavedena v hlavních nástrojích pastorace v salesiánských střediscích. Postupně totiž došlo k zařazení většiny středisek do rejstříku školských zařízení, což vedlo ke změně právní subjektivity. Důsledkem byla postupná změna personální struktury středisek. Vzhledem k zařazení bylo možné platit zaměstnance, čímž se začal navyšovat počet nesalesiánských pracovníků, zatímco počet salesiánů zůstával stejný nebo klesal.⁷² Některá střediska se musela po krátkém působení zrušit pro efektivní hospodaření. Stalo se tomu tak v Prostějově, ve Slušovicích a v Sebranicích u Litomyšle.

Podle finančních možností se snažila zachovávat střediska svoje prostory modernizovat a vybavit tak, aby mohla svou nabídkou poskytnout co nejkomplexnější a nej kvalitnější zázemí pro potřebné aktivity. Vybavovaly se tak tělocvičny, stavěla se venkovní hřiště, skateparky, horolezecké stěny nebo docházelo k interiérovým rekonstrukcím.⁷³

Došlo také k rozšíření mediální působnosti založením Bosco Media Centrum, o.p.s. v roce 2004.⁷⁴ V roce 2006 začala vysílat televize Noe (spadá pod licenci společnosti Telepace s.r.o.).⁷⁵

Projevilo se vyslyšení velké potřeby podpory a pomoci v sociální oblasti, když se v roce 2006 začala zakládat centra pro děti. Konkrétně to byli: Střecha – centrum pomoci dětem, mládeži a rodině v plzeňském salesiánském středisku; romské oratoře v Českých Budějovicích, Teplicích a Ostravě; pořádání kurzů pro děti a mladé lidi z dětských domovů v Pardubicích.⁷⁶

⁷¹ Tamtéž, s. 27.

⁷² KAPLÁNEK, M. *Výchova v salesiánském duchu*, s. 66.

⁷³ *Zpráva o stavu provincie sv. Jana Bosca*, Provinciální kapitula 2007, s. 15-16., *Zpráva o stavu provincie sv. Jana Bosca*, Provinciální kapitula 2010, s. 19-20.

⁷⁴ *Zpráva o stavu provincie*, 2007, s. 21.

⁷⁵ Tamtéž, s. 29.

⁷⁶ *Výchovně pastorační projekt provincie 2007*, s. 33-34.

V roce 2005 vznikla organizace sdružující salesiánská střediska s názvem Salesiánské asociace Dona Bosca, o.s. (SADBA) jež je hlavním komunikačním propojením českých děl do celosvětových salesiánských činností (např. podílením se na mezinárodních setkání mládeže)⁷⁷ a pomáhá také zapojení a využívání projektů z Evropské unie.⁷⁸

⁷⁷ *Zpráva o stavu provincie*, 2007, s. 24.

⁷⁸ *Zpráva o stavu provincie*, 2010, s. 20 – 22.

4. Salesiánská výchova a vzdělávání

4.1. Cíle salesiánské výchovy

Stejně jako pro dona Boska i nyní je pro salesiány ústředním bodem prožívání strastiplných životních situací mladých lidí a jejich podpora v životně důležitých situacích tak, aby se stali poctivými občany a dobrými křesťany.⁷⁹

Salesiánská práce pro mládež a s mládeží má konkrétní cíle:

1. Integrovaná výchova a vzdělání

Doprovázet mladé lidi, aby se stali samostatnými a zodpovědnými osobnostmi a přitom je všestranně podporovat, pozvat je, aby objevovali Ježíše Krista jako orientaci a pomoc pro svou vlastní cestu životem. K salesiánské pedagogice proto neodmyslitelně patří i kulturní, ekologické, sociální a náboženské vzdělávání.

2. Zkušenost se společenstvím a pozvání k solidaritě

V době individualismu nabízet mládeži život v solidaritě a ve společenství. Při hře či sportu, v kulturních i v zážitkových akcích, na cestách, při setkáních objevovat správnou hodnotu společenství. Nabízet pomoc, aby mladí byli schopni prožívat šťastné chvíle svého života a aby byli schopni je prožívat s druhými a pro druhé.

3. Vytvářet schopnosti k spoluutváření společnosti a církve

Podněcování k aktivnímu podílení se na poslání církve. Mladí lidé nejsou jen adresáti salesiánských služeb, ale zároveň jsou i subjekty, takovými „prvními apoštoly mládeže“. Je tedy dobré, přispět k tomu, aby mladí stále více přijímali hodnoty solidarity, práva a míru za své.

4. Přednostně pečovat o chudou mládež⁸⁰

4.1.1. Hodnocení dosažení cílů

Ve městech, kde funguje salesiánská komunita, se stanovují základní cíle výchovy. Tyto cíle tak dávají salesiánům a jejich spolupracovníkům výhled a směr, jakým se jejich

⁷⁹ VÁŇOVÁ, J.; KAPLÁNEK, M. *Práce v salesiánském duchu.*, s. 14.

⁸⁰ Tamtéž, s. 14 – 15.

činnost má ubírat. Z obecných bodů, které nám ukazují, čeho chceme dlouhodobě dosáhnout, vychází rozvíjející plány s konkrétnějšími cíli. Konkrétnost cílů se liší podle toho, jak široké spektrum činností a časovou délku zahrnují, např. pro činnost dětského zájmového kroužku na celý školní rok budou vytyčeny základní body, které se rozvinou v plánu na jednotlivé měsíce a z nich budou vycházet aktivity jednotlivých dní, jiné to bude v případě dvoudenního výletu.

Salesiánská výchova má různé formy své činnosti. Pro stanovení cílů a následné hodnocení se používají čtyři základní obecná kritéria salesiánské práce nazývaná se: domov, škola, farnost, hřiště.⁸¹

Domov – každý, i nově příchozí, se má ve společnosti salesiánů cítit vítán a přijímán. Sám také zodpovídá za atmosféru společenství, ve kterém má svobodný prostor pro vyjádření, zároveň se podílí na vytváření programu pro ostatní členy.

Škola – v případě, že se jedná o vzdělávací instituci, tj. školu jakékoli formy, je vytvořen potřebný prostor pro vzdělávání. Z mimoškolní oblasti sem kromě zájmových činností spadá např. výuka k samostatnosti, náboženské vzdělávání „přijatelnu“ formou, např. u sportovních zápasů zásady fair-play, umění uznat porážku či lepší schopnosti, pochválit.

Farnost – všem je dána stejná možnost spirituálního rozvoje dle vlastní potřeby a zájmu. Přicházející člověk má možnost setkání a prožití evangelia v běžném životě.

Hřiště – v salesiánském domě se lidé radostně a opravdově rekreují a zároveň je to místo, kde dochází k setkávání přátel.

Domov, škola, farnost a hřiště – smyslem těchto kritérií není vytvářet instituce, ale obsahově nabízet to, co se pod těmito slovy skrývá.⁸² V praxi to znamená uplatnit všechna kritéria v každé aktivitě, kterou chceme přispět k celkovému rozvoji mladého člověka. Samozřejmě to ale neznamená, že se budeme snažit jednotlivá kritéria stoprocentně vyplnit, znamená to, že se každé kritérium bude na dané aktivitě podílet

⁸¹ SKLENÁŘ, M. *Salesiánská výchova do kapsy*, Praha 2012, s. 20.

⁸² Tamtéž, s. 21.

v určitém vyhovujícím poměru tak, aby byl 100% naplněn konkrétní cíl daného výchovného plánu.⁸³

4.2. Preventivní systém

Don Bosko postavil svou výchovu na třech pilířích – rozumu, laskavosti a víře (náboženství). Preventivní systém v prostředí bez víry byl pro Boska nepředstavitelným, resp. neuskutečnitelným. Dřímál tvrdí, že náboženská praxe vycházející z křesťanské víry s uvědoměním si smyslu života, představuje pro Boska pevný základ pro jeho preventivní systém.⁸⁴

Jan Bosko prakticky viděl omezující přístup v bdělosti vychovatele, která pomáhá zamezit zlému ještě dříve, než ji svěřenci stačí uskutečnit. Motivující přístup se promítá v získané důvěře mezi vychovatelem a mladými. Pokud mladí lidé pochopí, že pravidla, která se po nich vyžadují, jsou především pro jejich vlastní dobro, začnou je sami dodržovat a navíc sami začnou předvídat možná nebezpečí, která ani v pravidlech nejsou uvedena. Motivující část je založena na přesvědčení, že každý člověk je v podstatě dobrý. Rozvoj onoho dobra je základem úspěšné výchovy.⁸⁵

4.2.1. Rysy salesiánského prostředí

Boskovými největšími odkazy jsou jeho styl komunikace s mladými lidmi a způsob duchovního života. Díky velké oratorní aktivitě se začal formovat nový výchovný styl podle Janových zásad, který později nazval „preventivní systém“. Ale než si jej blíže představíme, bylo by dobré, seznámit se s charakteristickými rysy salesiánského prostředí, ve kterém se chlapci pohybovali.

Byli jimi:

1. Láska a dobrota jako základní pilíř pro jednání s mládeží – Bosko měl osvědčený přístup k obtížně zvladatelné mládeži, čím „problematičtější“ hoch byl, tím laskavějšího jednání se mu dostávalo. Bosko již v té době chápal, že za nepřátelským chováním se skrývá nedostatek rodinné (mateřské, otcovské, atd.) lásky, kterou mu trpělivě a stále dokola předkládal.

⁸³ Tamtéž, s. 22.

⁸⁴ DŘÍMAL, L. *Preventivní systém*, s. 26.

⁸⁵ SKLENÁŘ, M. *Salesiánská výchova*, s. 25.

2. Víra v dobré jádro v každém mladém člověku – Jan často říkával, že se stal knězem, aby se více přiblížil mnoha kamarádům, kteří se stávají zlými jen proto, že se o ně nikdo nezajímá.
3. Integrální péče o mladé lidi – ve Valdocku se don Bosko staral o sociálně ohrožené mladíky tak, aby je mohl osobně, odborně i nábožensky formovat, tj. vychovat z nich poctivé občany a dobré křesťany. V oratoři se mají všichni cítit jako doma, jako ve farním společenství, jako ve škole, která je připraví pro život a jako na hřišti, kde se mohou radovat s přáteli.
4. Rodinná atmosféra – tento kněz si plně uvědomoval, možná i díky vlastní zkušenosti, že chlapci hledající ve městě práci, opustili své důvěrně známé prostředí rodiny, kamarádů, vesnice. Proto se snažil společně se svými pomocníky, aby jim vytvořil náhradní prostředí, kde by se cítili „jako doma“.
5. Radost, slavení, hra a srdečnost – za výchovný aspekt své činnosti považuje Bosko také odpoutání se od všedních starostí pomocí „světa kouzel“ a her, umění „dát vše stranou“ a nechat se unášet dětskou upřímnou radostí.
6. Život a víra – don Bosko neustále poukazoval na to, že náboženství je důležitým pilířem jeho pedagogiky. Nevnímal náboženství jako nadstavbu života, ale jako základní prvek způsobu života.⁸⁶

4.2.2. Pilíře preventivního systému

Aby nedocházelo k mylné interpretaci Boskovy výchovy, je třeba si základní výchovné pojmy „rozum, laskavost, víra“, resp. výchovné zásady, podrobněji vysvětlit.

Rozum

Pro správné pochopení je lépe tento pilíř pojmenovat jako rozumnost, jelikož vyjadřuje nejen promyšlený systém výchovy a adekvátně stanovené obecné cíle, ale především sleduje skutečné potřeby mládeže a zohledňuje jejich silné a slabé stránky stejně tak, jako slabosti a přednosti salesiánských vychovatelů.

⁸⁶ KAPLÁNEK, M. *Výchova v salesiánském duchu*, s. 9 – 10.

Pilíř rozumnosti vychází ze dvou předpokladů. V prvním se pracuje s ideou, že každý člověk potřebuje dobro. Je to první úkol, který má vychovatel před sebou při setkání s nově přichozím, objevit „dobrou složku“ této osoby, navázat na ni a pomáhat ji rozvíjet.

Druhým předpokladem je existence jednoduchých pravidel, která jsou pro mladého člověka potřebná a přijatá za vlastní. Vhodně nastavená pravidla, kterým svěřenec dobře rozumí a chápe je, vytváří jistotu svobodného projevu a bezpečného pohybu. Zlomovým bodem je ovšem vůle mladistvého, který sám přijímá nebo odmítá nabízená pravidla, která mají za účel rozvoj výchovného vztahu svěřenec – vychovatel.

Rozumná výchova odmítá postoj vychovatele, který má za všech okolností pravdu. V tomto pojetí dochází k donucování a rozkazování, čemuž se chce Boskova výchova vyhnout, naopak si zakládá na vzájemném dialogu vychovatele a mladého člověka a skrze něj také hledá nejvhodnější řešení vyvstalých problémů.

I první vychovatelé v oratoři často opakovali stanovená pravidla, protože si ověřili, že opakování udržuje mezi hochy rozumnou míru disciplíny. Sám Bosko říkával, že většina mladých se chová spíše nerozvážně než zlomyslně a přestupků vůči pravidlům se dopustili tím, že ve svých činech moc nepřemýšleli nebo tím, že dané pravidlo vůbec nepochopili, tudíž ani netušili, že je porušili.

Správný vychovatel se umí přizpůsobit aktuálním potřebám mladého člověka a dokáže na ně pružně reagovat, tím se otevírá možnost předcházet dvou extrémům: minimalizování strachu svěřence o něco požádat, ať už je žádost úsměvná nebo náročná a maximalizování rychlého postupu, kterým by si na sebe mladý člověk uložil mnoho úkolů naráz. Neznačená to, že by své těžkosti neměl řešit, ale spíše se s nimi vypořádávat postupně, aby svou psychiku příliš nezatěžoval.

Víra

Původní označení pilíře „náboženství“ by v současnosti bylo spojováno s představou fanatismu nebo extremismu, které od člověka vyžaduje slepé plnění úkolů a povinností, proto se aktuálněji používá název víra, která lépe vyjadřuje důležitost osobního rozhodnutí a vztahu k Bohu. Pro Dona Boska byla praktikovaná víra na denním pořádku ať v oratoři, tak i v ostatních salesiánských institucích. Nad touto skutečností se nikdo

nepozastavoval, spíše byla přijímána jako samozřejmost. Přitom ale Bosko dbal na svobodu projevu víry a přijímání svátostí.

Pro křesťany se v žádném čase jádro víry nemění, ale forma je tvárná, lépe řečeno, přizpůsobuje se své době. Pro mladé lidi, kteří již mají určité zkušenosti s vírou, se připravují rozvíjející aktivity, které by jejich vztah k Bohu prohloubily. Většinou se jedná o: liturgii přizpůsobenou věku a mentalitě zúčastněných, možnost rozhovorů o víře, práce s biblí, diskusní a vzdělávací programy, aktivity, při kterých se projevují skutky víry, svědectví ostatních věřících o jejich cestách víry, apod.

V dnešní době ale většinou do salesiánských zařízení přichází lidé, kteří se k víře nehlásí. Někteří by se o víře chtěli něco málo dozvědět, lépe řečeno, hledají odpovědi k otázkám „smyslu života“, ale většina nemá o duchovní rozměr žádný zájem. V salesiánském přístupu je víra součástí výchovy, která rozvíjí všechny lidské rozměry, ale zároveň je respektována svoboda svědomí, tudíž se na nikoho nevytváří v otázce víry nátlak. Salesiáni se drží zásady, že v otázce životního přesvědčení je třeba vycházet ze situace, ve které se svěřenec právě nachází, proto i přirozené prostředky, které mohou mladého „ateistu“ vést k nalezení víry jsou vlastně zautomatizované projevy chování samotných Salesiánů, např. solidarita s druhými, objeovávání přírodních krás a stvoření, rozpoznávání dobra od zla, předávání srozumitelných informací o křesťanství a jiné.

I během fotbalového zápasu Bosko používal tzv. „slovo do ouška“, tedy letmou pochvalu či napomenutí pro jednotlivce. Chválil veřejně, ale káral „mezi čtyřma očima“, protože chápal ponížení mladého člověka před vrstevníky a zároveň si uvědomoval snižování svěřencovy sebedůvěry stejně jako důvěry ve vychovatele.

Laskavost

I toto slovo může být v současné době interpretováno nejednoznačně. Laskavost není synonymum pro naivitu, hloupost nebo sentiment. Není to pocit, ale rozhodnutí. Být laskavý v sobě nese volbu chtít dobro pro ostatní, které je nenásilné. Jak Don Bosko píše ve svém dopise z Říma v roce 1884, má-li být působení vychovatele účinné, je nutné, aby mladý člověk cítil lásku vychovatele, tj. že mu na něm záleží, že to s ním myslí dobře, i když jej napomíná.⁸⁷ Vychovatel má mít vlastní zájem o mladého

⁸⁷ SKLENÁŘ, M. *Salesiánská výchova*, s. 30.

svěřence, pamatovat si jeho jméno i jeho životní příběh, znát jeho přání i obavy. Laskavý člověk nerezignuje při prvním nezdaru, ale hledá jiný způsob, jak mladým ukázat, že nastavená pravidla mají smysl pro ně i pro jejich okolí.

Při jednání s „problémovými“ mládežníky je velice lákavé zapomenout na laskavost a rázně přistoupit k radikálním krokům, přesto i tady platí pravidlo „Buď laskavý v každé situaci, ale neztrácej odvahu k jasným rozhodnutím.“. Don Bosko byl vytrvalý člověk, který se nenechal „zlomit“ neúspěchem, např. při poskytnutí přístřeší prvním sirotkům ráno zjistil, že mu kluci utekli i s příkrývkami, které jim půjčil. Ale ani tento zážitek ho neodradil od dalšího ubytování mladých. Pokud ale měl některý z chlapců špatný vliv na ostatní nebo se odmítal podřídít pravidlům oratoře, byl Boskem vykázán.

V tomto pilíři také můžeme použít jednu ze zásad Dona Boska, který když viděl nevhodné chování, si „šřitele špatného ovzduší“ zavolaal, ale napomínal v klidném duchu. Rozzlobený dospělý je mladým spíše k smíchu a z celé události si mnohem více pamatují chování dospělého než slova, kterými k nim promlouval.⁸⁸

4.3. Metodika výchovy

K dosažení svých výchovných cílů používají salesiáni široké spektrum metod. Může se jednat o pedagogické metody, metody sociální práce nebo metody uváděné v pastorální teologii, případně lze použít různou kombinaci zmíněných metod. Každopádně, použití jednotlivých metod závisí na několika faktorech:

- Cílová skupina
- Volba metod vycházející z cílů organizace
- Minimální standardy a jiné požadavky profesních sdružení a kontrolních orgánů
- Obvyklé metody v konkrétní oblasti (pedagogika, sociální práce, pastorece)
- Odbornost a zkušenosti pracovníků⁸⁹

Různost pracovních metod závisí na diversifikaci rolí jednotlivých pracovníků v daném zařízení. Zatímco ve farnostech je rozhodující rolí kněz sám, v salesiánských střediscích

⁸⁸ Tamtéž, s. 30.

⁸⁹ KAPLÁNEK, M. *Výchova v salesiánském duchu*, s. 73.

se setkáme jak s rolí vedoucího pracovníka – salesiána, který garantuje „ducha zařízení“, tak zde také potkáme pedagogy volného času, vychovatele, sociálními pracovníky, případně technicko-administrativní zaměstnance.

Podle zaměstnanecké vybavenosti vyvstávají i specializace používaných pracovních metod. Jedná se především o metody v sociální práci, jelikož sociální pracovníci musí mít odpovídající vzdělání a odbornou přípravu, v rámci níž si osvojili metody sociální práce. Jestliže je některá aktivita střediska financována jako zařízení sociálních služeb (např. nízkoprahový klub), pracovníci se musí řídit zákonem o sociálních službách. Všichni pracovníci, kteří se podílejí na programu, jsou povinni rozpracovat podrobnou a kontrolovatelnou metodiku podle minimálních standardů sociálních služeb.

Oproti náročným požadavkům na sociální pracovníky, kvalifikační a realizační nároky na pedagogy volného času a pastorační pracovníky jsou spíše obecné. Pedagogickou práci upravuje zákon o pedagogických pracovnících. Legislativní požadavky na pastoračního pracovníka zatím nejsou zákonem stanoveny.⁹⁰

V převážné většině salesiánských dokumentů se o metodách nemluví, pouze se odkazuje na obecný pojem „preventivní systém“, který ovšem konkrétní podobu nemá.⁹¹ V rámci výzkumu používaných metod vychází Kaplánek z diplomové práce M. Svobody (Modely pastorace mládeže uplatňované v salesiánských střediscích v České republice, 2008), který provedl výzkumné šetření v osmi salesiánských zařízeních ke konkrétnějšímu pochopení onoho výchovného systému. Svoboda své závěry vyvozuje z odpovědí respondentů na otázku, jak dosahují cílů své práce s mládeží. Po vyhodnocení vyvstalo hned několik nejčastěji používaných metod, které sice nejsou zdokumentované, ale jsou mnohokrát v praxi aplikované:

- Pedagogická komunikace
- Kontaktní práce
- Zpětná vazba
- Neformální vzdělávání

⁹⁰ Tamtéž, s. 74.

⁹¹ Tamtéž, s. 77.

- Podpora komunikace mezi vrstevníky
- Podpora vzniku skupin
- Výchova na základě vlastního životního příkladu
- Poradenství
- Sociální práce se skupinou
- Zprostředkování navazujících služeb
- Doprovázení
- Případové práce ⁹²

Podle diplomové práce L. Macáka, který se také zaměřil na salesiánské výchovné metody, mají střediska jisté rezervy v metodickém uchopení své bohaté a široké výchovné praxe. M. Kaplánek k tomu přidává dovětek, že by alespoň některé z implicitně používaných metod měly být pojmenovány a podrobněji rozpracovány.

V následující části si více přiblížíme pojem otevřené práce s mládeží a metody nedirektivní výchovy.

4.3.1. Otevřená práce s mládeží

V zahraničí je tento pojem již běžnou věcí, jak dokazuje Velká Británie (youth work) nebo Rakousko (Jungenarbeit), ovšem v různém prostředí má různý „nádech“. V každém případě v sobě zahrnuje činnost mládeže podporovanou ze strany dospělých, jež přesahuje hranice rodinné výchovy a školního vzdělávání. Jelikož v české odborné veřejnosti vzniklo „nešťastné“ rozdělení na pedagogy a sociální pracovníky, jeví se Kaplánekovi toto označení za vhodné především z toho důvodu, že v sobě zahrnuje jak sociální, tak pedagogickou (příp. pastorační) práci s mladými lidmi a pro mladé lidi.⁹³

Princip otevřenosti, nebo-li nízkoprahovosti, spočívá v otevřeném vztahu ke všem mladým lidem a k jejich potřebám. Někdy je otevřeností rozuměno ponechání veškeré iniciativy na mladých s nulovým zásahem dospělých. Tímto způsobem je chápána

⁹² KAPLÁNEK, M. *Výchova v salesiánském duchu*, s. 75 – 76.

⁹³ Tamtéž, s. 80 – 81.

pouze tam, kde se otevřená práce považuje výlučně za sociální službu. Jestliže se však považuje „otevřenost“ za pedagogický princip, nemůže být naprosto jedno, jaké aktivity si mladiství zvolí.

Podle Kaplánka podává přehledné vysvětlení W. Klawe, který hovoří:

- o otevřenosti obsahu a organizační formě,
- o otevřenosti k zájmům mládeže,
- o otevřenosti vůči veřejnosti.

Na otevřenost obsahu nejsou kladeny žádné prioritní náboženské, politické či jiné nároky. V salesiánském pojetí to znamená pestrost a ochotu realizovat různé aktivity a to i takové, které jsou zcela neutrální vůči náboženství, od politických aktivit se vše plně distancuje, jelikož salesiáni zůstávají politicky neutrální.

Otevřenost organizační formy znamená odbourání povinnosti členství v nějakém klubu či organizaci. Aktivity jsou tak bezprostředně dostupné všem zájemcům. Tohoto aspektu nebude u salesiánů plně dosahováno, protože ve většině případech existuje evidence účastníků.

Otevřenost k zájmům mládeže je činnost primárně se orientující na potřeby mladých, nikoli na dosažení stanovených cílů. I v tomto ohledu je otevřenost salesiánských středisek relativní. Zůstává transparentnost výchovných cílů, jejichž splnění je možné pouze na základě dobrovolného rozhodnutí a participaci účastníka.

Otevřeností vůči veřejnosti je myšlena taková průhlednost, aby kdokoli mohl porozumět tomu, co se dělá a proč.

Otevřená práce s mládeží se tedy dá definovat jako forma pomoci mladým lidem prostřednictvím nabídek, které jsou voleny a uskutečňovány na základě zájmu mladých lidí a jsou všem dostupné.

Různé aktivity přitahují různé skupiny mládeže. I zařízení, která zůstávají všem otevřená, jsou ve skutečnosti přitažlivá pro určitou část mladých, proto je potřeba, aby i salesiánské oratoře a kluby měly stanovené cílové skupiny, které chtějí zaujmout. Proto

je dobré se ptát a především hledat odpověď na otázku, které činnosti mladí lidé hledají, a tato přání se pokusit vyplnit prostřednictvím správně nabídnutých aktivit.⁹⁴

4.3.2. Metody nedirektivní výchovy

Metody, které zde budu popisovat, patří mezi výchovné metody práce s mládeží, neboli metody informální výchovy. Vzhledem k tomu, že pojem „informální“ je nejednoznačný, je v názvu kapitoly použito slůvko „nedirektivní“, které je společným prvkem obou přístupů, o kterých se budeme nyní zmiňovat.⁹⁵

4.3.2.1. Animace

Slovo animace pochází z latinského výrazu anima – duše, sloveso animovat tedy znamená dávat duši (přičemž duše se dá chápat jako synonymum pro život). Tím lze výraz animace překládat jako oživení nebo probouzení nadšení.⁹⁶

Podle francouzského sociologa Théryho se animace v lidské společnosti objevuje od pradávna. V každé době existovali animátoři, tj. lidé, kteří uměli usnadňovat komunikaci a přispět k vyšší účasti na kulturních a kulturně-spoločenských akcích. Animace se postupem času rozšiřovala a dělila do několika animačních směrů. V 70. letech 20. století se pedagogicky zaměřené animační směry rozvinuly především v Německu. Ve stejném období zaznamenala Itálie rozvoj sociální animace pod názvem *l'animazione sociale*.⁹⁷

Mario Pollo začal na konci 60. let 20. století vytvářet vlastní animační směr nazvaný kulturní animace, která respektuje čtyři výchovné principy:

1. Zralý postoj vychovatele k životnímu stylu mladých lidí - v tomto principu jsou vyjádřeny požadavky na osobní vlastnosti vychovatele, mezi jež patří citová vyrovnanost, schopnost hledat odpověď na otázky hraniční otázky života.
2. Utváření výchovného vztahu mezi vychovatelem a skupinou - tento požadavek rozšiřuje spektrum nároků na animátora. Tady se jedná o vztahovou a komunikační

⁹⁴ KAPLÁNEK, M. *Výchova v salesiánském duchu*, s. 81 – 82.

⁹⁵ Tamtéž, s. 82 – 83.

⁹⁶ Tamtéž, s. 82.

⁹⁷ Tamtéž, s. 84.

kompetenci zahrnující schopnost pomáhat objevit a rozvíjet dobré jádro každého člověka.

3. Rozvoj skupiny jako výchovného prostředí - zde se od animátora očekává poskytnutí takového prostoru, aby mohly probíhat interakce ve skupině a zároveň by se měl aktivně zapojovat do procesu vývoje skupiny tak, aby se stala pozitivně formujícím prostředím.
4. Empiricko-kritický model plánování – animátor musí při plánování výchovného procesu vycházet ze znalosti reality, tedy z empiricky popsaného stavu cílové skupiny.⁹⁸

Podle Kaplánka můžeme Pollovy principy chápat jako určitou konkretizaci preventivního systému dona Boska.⁹⁹ Zároveň ale podotýká, že výchovná úloha skupiny a vytváření výchovného procesu nejsou v salesiánských střediscích důsledně rozpracované a uplatňované, byť jsou v práci s mládeží obsaženy.¹⁰⁰

4.3.2.2. Informální edukace

Původní název koncepce „Informal Education“ pochází z Velké Británie, kde se začala rozvíjet v 60. letech 20. století. Svůj rozvoj zaznamenala především v mobilní práci s mládeží, v práci s mládeží v klubech a v projektové práci. Úkolem informálních pedagogů je dodávat mladým odvalu k reflexi svých životních proher a nalezení následného poučení se z nich. Smyslem jejich práce je utváření atmosféry dialogu a bdělosti k situacím mladých, které se objevují.¹⁰¹

Základem informální edukace je komunikace, která je vystižena ve třech zásadách:

1. Be with – buď s mladými – buď účastníkem dění, ale ne jako učitel.
2. Be open – buď otevřený – přijímej svět mladých bez předsudků, buď otevřený jejich názorům a podnětům.
3. Go with the flow – jdi s proudem – nebuď direktivní, snaž se vyhnout tomu, abys vedl svěřence k přijetí předem jasných (správných) závěrů.

⁹⁸ Tamtéž, s. 85.

⁹⁹ Tamtéž, s. 86.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 88.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 89.

4.3.2.3. Pragmatická pedagogika

V současnosti se mnozí salesiáni inspiroují pedagogickými koncepcemi, které z pragmatické pedagogiky vychází, např. zážitková pedagogika, dětská filozofie, informální edukace apod.

Je ale nutné uvést rozdíly mezi pragmatickou pedagogikou a preventivním systémem dona Boska:

1. Preventivní systém vychází z víry a normativního pojetí etiky, zatímco pragmatická pedagogika stanovuje pravidla na základě diskursu.
2. Preventivní systém má stanovený výchovný cíl (vychovat dobré křesťany a poctivé občany), kdežto pragmatická pedagogika neurčuje správné řešení, nechává otevřené řešení i na konci poznávacího procesu („i cesta může být cíl“).
3. Pragmatická pedagogika věří v pozitivní potenciál každého člověka, což naplňuje princip participace, oproti tomu salesiánská pedagogika se soustřeďuje k autoritě.¹⁰²

Podle Kapláňka bezmezná svoboda a „neautoritářský“ přístup mohou ve věřícím člověku vyvolat pocit ohrožení výchovného procesu. Zároveň ale polemizuje o tom, zda má cenu vyučovat dobré zásady, pokud je člověk nechápe a není schopen se s nimi ztotožnit.

Některé salesiánské programy používají metody pragmatické pedagogiky, jakou jsou např. zážitková pedagogika nebo dětská filozofie. Ovšem při využití těchto metod je nutné brát zřetel na vývojový stupeň účastníků aktivit a křesťanský postoj k životu, ke kterému salesiánská výchova směřuje.

Jinak řečeno, je velice vhodné, aby děti a mladí lidé získávali zodpovědný postoj k životu na základě vlastní reflexe a v rámci diskursu (realizovaný prostřednictvím demokracie), ale je také potřeba stanovovat hranice, které se nesmí překročit a vychovávat k hodnotám, jejichž význam ještě nemusí zcela chápat. Proto se nelze

¹⁰² Tamtéž, s. 91.

v salesiánské výchově zaměřit pouze na proces výchovy, protože „cesta ještě není cíl“.¹⁰³

4.4. Plánování aktivit

Společně vytvořený výchovný plán zjednodušuje vzájemnou spolupráci, pomáhá všem zúčastněným sdílet své nápady a tím více se zaměřit na cíl výchovy. „Plán můžeme přirovnat k elipse, která má dvě ohniska. Jedním jsou mladí lidé, pro které se „nasazujeme“, druhým jsou ti, kteří se pro ně „nasazují“.

V salesiánské výchově do kapsy se uvádí stručný návod ke smysluplnému stanovení výchovného „projektu“, to znamená stanovení obecných rysů, ze kterých poté vychází konkrétní aktivity. Návod předně vede k analýze současné situace lidí, se kterými je plánováno pracovat, a vlivy, které je ovlivňují. Poté se táže na předmět plánované činnosti, co a jakým způsobem má být změněno. A v neposlední řadě vede k hodnocení vlastních „sil“, tzn. personální obsazení, odborné znalosti, časové možnosti apod. V závěru připomíná, že je velice žádoucí vnímat, co je pro konkrétní skupinu mladých specifické a důležité, ale současně je důležité vycházet z obecných psychologických poznatků o vývoji jedince. Již v přípravné fázi ať krátkodobého či dlouhodobého „projektu“ je užitečné si stanovit kritéria nebo alespoň způsob, jakým se daná činnost po svém zakončení vyhodnotí.

V případě konkrétní aktivity je doporučeno vycházet ze sestavených šesti otázek, které mohou napomoci při počátečním plánování:

- O co chceme usilovat, co je naším cílem?
- Z jakého důvodu vybíráme danou aktivitu, co tím sledujeme?
- V jakém prostředí se bude aktivita konat, co ji může ovlivnit?
- Za jakých časových okolností se aktivita odehraje?
- Jakým způsobem má aktivita proběhnout, co k tomu potřebujeme?
- Pro koho aktivitu připravujeme a jaký tým máme k dispozici?¹⁰⁴

¹⁰³ M. KAPLÁNEK, *Výchova v salesiánském duchu*, s. 92.

4.5. Salesiánští spolupracovníci

Don Bosko byl přesvědčen o tom, že samotní kněží a klerici nemohou zvládnout geometrickou řadou narůstající počty chlapců, kteří se do škol a oratoří hlásili. Již z praxe věděl, že adekvátními pomocníky mohou být i laici, tj. lidé, kteří žijí podle křesťanských zásad, ale nesložili (a nesloží) věčné sliby.

Časem dospěl k názoru, že by tito externí spolupracovníci měli tvořit určité sdružení, které by mohlo vyučovat katechismus, v odborných školách učit mladé svému řemeslu, šířit dobrý tisk mezi obyvatele, modlit se, organizovat a účastnit se her, pomáhat slabším s výkladem a porozuměním školní látky a poskytovat hmotnou pomoc. Rychle proto sepsal a vytiskl pravidla onoho budoucího sdružení a poslal je papeži Piu IX. ke schválení. Překvapivě, ještě téhož roku papež žádosti vyhověl a Sdružení salesiánských spolupracovníků bylo schváleno.¹⁰⁵

Tito muži i ženy dobré vůle se nacházeli ve všech společenských vrstvách, tzn., že se jednalo i o známé aristokraty, kteří se veřejně hlásili a pomáhali donu Boskovi nejen finančně, ale i skutečnou přítomností. Byli to např. hrabě Cays, který se i přes svůj pokročilý věk stal salesiánem a knězem, markýz Fassati nebo hrabě Callori. Jistý bankéř měsíčně odevzdával svůj plat na potřeby salesiánů. Ovšem mnohem početnější byla skupina dělníků, řemeslníků i obchodníků. Každý podle svých schopností pomáhal o nedělích, asistoval při výuce ve večerních školách. Někteří poskytovali novou pracovní příležitost právě propuštěným. Ženy zase učily chlapce udržovat si pořádek na pokojích, starat se o osobní hygienu i pečlivosti při plnění domácích úkolů. Cenná byla jejich pomoc v kuchyni a ještě potřebnější jejich zručnost při praní a sešívání povětšinou se rozpadajícího oblečení oratorních svěřenců.¹⁰⁶

Sdružení mělo Boskem stanovené pouze tři cíle:

- působit dobro sobě navzájem, tak i bližnímu, především chudým a opuštěným dětem;
- usilovat spolu se salesiány o stejnou náboženskou praxi a zbožnost;

¹⁰⁴ SKLENÁŘ, M. *Salesiánská výchova*, s. 22.

¹⁰⁵ BOSCO, T. *Don Bosco*, s. 346.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 344.

- shromažďovat chudé děti, uchránit je nebezpečí a poskytnout jim ve svých domovech výuku.¹⁰⁷

4.6. Střediska mládeže

Salesiánská střediska mládeže jsou v České republice zařízení pro děti a mládež kongregace Salesiánů dona Boska, která jsou přijata do sítě školských zařízení, tudíž jsou součástí výchovně vzdělávací soustavy. Jejich činnost odpovídá vyhlášce MŠMT ČR 432/1992 Sb. a v hlavních bodech se kryje s předmětem činnosti ostatních středisek pro volný čas dětí a mládeže.¹⁰⁸

Zřizovatelem střediska je česká salesiánská provincie Praha. Statutárním zástupcem jednotlivých středisek je ředitel, který je jmenován provinciálem. Činnost salesiánských středisek je zaměřena na výchovu dětí a mládeže v rámci volnočasových aktivit.¹⁰⁹

Střediska patřící do sítě škol jsou financovány stejně jako ostatní školská zařízení, tj. z rozpočtu MŠMT (jedná se o neinvestiční výdaje a mzdy), ostatní střediska jsou financována z církevních sbírek či darů, případně z dostupných dotací.¹¹⁰

Středisko má mladým lidem poskytovat prostor k rozvoji vztahů i vlastních aktivit. Mluví-li se o prostoru, rozumí se tím jak fyzické místo (dům, hřiště), tak sociální místo (možnost realizovat své představy). Jedná se tedy o místa a budovy, která jsou poskytnuty dospělými k řízeným aktivitám, které provází odborníci.¹¹¹

Existují ideální předpoklady mládežnických středisek, které se salesiáni snaží plnit v maximální míře. K těmto požadavkům patří:

- Poskytovat možnost přístupu pro každého;
- Vyznačovat se nízkoprahovostí;
- Rozvíjet osobnost každého člověka a učit jej vztahům;

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 346.

¹⁰⁸ VÁŇOVÁ, J.; KAPLÁNEK, M. *Práce v salesiánském duchu.*, s. 16.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 16.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 16.

¹¹¹ KAPLÁNEK, M. *Práce v salesiánském duchu.*, s. 94.

- Vytvářet projekty a aktuální nabídky pro skupiny;
- Zabývat se sociální prací se skupinami
- Nabízet vzdělávací a kulturní programy
- Učit demokracii
- Chodit za těmi, kteří potřebují pomoc
- Představit svou činnost veřejnosti
- Angažovat se ve veřejném a politickém životě¹¹²

Ačkoliv každé středisko má své místní specifikum, programová nabídka všech středisek je velmi podobná:

- Oratoř – pravidelný prostor pro sportovní a zábavnou činnost¹¹³
- Zájmové kroužky – jednotlivé skupinky se zaměřují na výuku hudby, jazyků, ručních prací nebo sportu; v rámci kroužků se také pracuje na vytváření dobrých vztahů jak k účastníkům, tak k dané aktivitě
- Kluby¹¹⁴ – forma práce, která poskytuje dospívající mládeži prostor ke vzájemnému setkávání a zábavě, příp. nabízí alternativu k nabídkám komerční zábavy apod.
- Katechetické, formační a spirituálně zaměřené skupiny – vědomé náboženské zaměření skupin mládeže do 20 let

¹¹² KAPLÁNEK, M. *Výchova v salesiánském duchu*, s. 94.

¹¹³ Názvem „oratoř“ se v salesiánských střediscích v ČR označuje otevřený program pro děti, který je určený prakticky pro všechny zájemce. (M. KAPLÁNEK, *Výchova v salesiánském duchu*, s. 78)

¹¹⁴ Bezprostředně po roce 1989 převažovaly mezi návštěvníky českých salesiánských středisek děti. Teprve když začala první generace dětí odrůstat (2. polovina 90. let), začalo se přemýšlet o formě oratoře pro dospívající mládež. Tak vznikly první **kluby** (Vrtule – Praha, Past – Plzeň). Velmi brzy se ukázalo, že tyto kluby přitahují především mladé lidi, kteří nemají jiné možnosti využití volného času anebo jim chybí motivace k tomu, aby provozovali systematicky nějakou sportovní, vzdělávací nebo jinou zájmovou činnost. Tak se také u nás potvrdily zkušenosti z podobných zařízení, které již od 70. let fungují v západní Evropě. (M. KAPLÁNEK, *Výchova v salesiánském duchu*, s. 79)

- Jednorázové akce – sportovní a jiné soutěže, divadelní představení, koncerty, diskotéky otevřené i pro širší veřejnost. Cílem je prezentace salesiánského díla na veřejnosti a oslovení dalších mladých lidí nabídkou pořádaných akcí.
- Víkendové a prázdninové aktivity¹¹⁵

V naší zemi nalezneme střediska na 9 místech, z toho 5 jich je zařazeno do sítě škol, ty budou uvedeny jako první: Brno – Žabovřesky, České Budějovice, Ostrava, Plzeň, Teplice, Brno – Líšeň, Fryšták, Havířov, Pardubice, Praha – Kobylisy, Rumburk, Zlín.

¹¹⁵ <http://www.sdb.cz/co-delame/strediska/> ze dne 8. 3. 2017

Závěr

Tato bakalářská práce se zabývá představením salesiánského řádu v obecné rovině. V první části práce je popsán život zakladatele Salesiánů Dona Boska a jeho postupné objeovávání výchovného a pedagogického vlivu na mládež. Poté následuje stručný popis rozšíření salesiánského díla do světa, včetně historie vzniku a vývoje v České republice. V závěru je popsán preventivní systém, výchovný způsob salesiánů při práci s mládeží, a jeho metodika při využívání v praxi.

Charakteristika a použití preventivního systému je velmi obtížné vystihnout, jelikož do dnešní doby neexistuje ucelený popis této výchovy. Členové řádu se drží odkazu svého zakladatele, který založil svou výchovu na učení se příkladem, tj. sami salesiáni mají jít příkladným životem a chovat se tak, jak chtějí, aby se jejich svěřenci chovali k nim i vzájemně mezi sebou. V rámci teologického studia si studenti předávají případové studie, více známé jako příklady dobré praxe – v jaké situace se jak jednat, které jsou předávány převážně ústně.

Velkým přínosem při vypracování bakalářské práce byla vlastní zkušenost se salesiánskou výchovou v dětství, v podobě táborových pobytů na Chaloupkách a později, více vnímané výchovné vlivy salesiánských osobností, v době vysokoškolského studia, čímž se naskytl i možnost osobních rozhovorů s některými salesiány.

Závěrem lze říci, že v salesiánském pojetí jsou výchova a vzdělávání prakticky neoddělitelné složky, které se navzájem prolínají a doplňují. Tento novodobý řád v sobě zahrnuje vstřícnost i určitou přísnost, která je potřeba při vzdělávání i výchově a myslím si, že by přístup vychovatelů i učitelů podle salesiánského vzoru mohl být dobrou volbou způsobu jednání s „problematickou“ mládeží jak ve školních, tak volnočasových zařízeních.

LITERATURA:

ALBERTI, P. *Světce Don Bosko*. Řím: Křesťanská akademie, 1977.

AUBRY, G. *Salesiánský duch*. Praha: Adalbert. Pro vnitřní potřebu salesiánských spolupracovníků, rok vydání neuveden.

BOSCO, J. *Můj život pro mladé: vzpomínky zakladatele salesiánů*. 1. vydání. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-247-8.

BOSCO, T. *Don Bosko*. Praha: Portál, 1993. ISBN 80-85282-60-7.

BOSCO, T. *Don Bosko*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-967-4.

DŘÍMAL, L. Preventivní systém Dona Boska. UPOL, 2014. ISBN 978-80-244-3888-7

FERRERO, B. *Vychovávej jako Don Bosco*. 1. vydání. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-294-2.

KAPLÁNEK, M. *Výchova v salesiánském duchu*. 1. vydání. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0126-7.

KAPLÁNEK, M. Pedagogika Dona Boska. *Katolický týdeník* [online]. 2015, č. 6 [cit. 2016-12-09]. Dostupné na WWW: <<http://www.katyd.cz/clanky/pedagogika-dona-boska.html>>.

KAPLÁNEK, M. *Čas volnosti – čas výchovy: pedagogické úvahy o volném čase*, Praha: Portál, 2012. 175 s. ISBN 978-80-262-0450-3

KAPLÁNEK, M. Škola bez ducha je škola bezduchá?. *E-Pedagogium* [online]. 2010, č. 2 [cit. 2016-12-12]. Dostupné na WWW: <http://www.pdf.upol.cz/fileadmin/user_upload/PdF/e-pedagogium/e-pedagogium_2010/e-pedagogium_2010_II.pdf>.

KAPLÁNEK, M., KOČEROVÁ, M. Participace – nejlepší způsob výchovy k demokracii. *E-Pedagogium* [online]. 2011, č. 1 [cit. 2016-12-12]. Dostupné na WWW: <http://www.pdf.upol.cz/fileadmin/user_upload/PdF/e-pedagogium/2011/e-pedagogium_1-2011.pdf>.

KŘÍŽKOVÁ, M. R. *Kniha víry, naděje a lásky*, Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-122-3.

KUČERA, J. *Vyznavač a mučedník: Štěpán Trochta*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7178-116-6.

NOVOSAD, J. *Štěpán Trochta – Svědek „T“*. 1. Vydání. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-591-1.

SCHIÉLÉ, R. *Don Bosco*. 1. vydání. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-196-7.

SKLENÁŘ, M. *Salesiánská výchova do kapsy*. Praha, 2012. Nepublikovaná brožura, vydaná Salesiánskou asociací Dona Boska, o.s. (SADBA).

VÁŇOVÁ, J. KAPLÁNEK, M., *Práce v salesiánském duchu*. Praha, 2002. Nepublikovaná brožura, vydaná Salesiánskou provincií Praha pro svou vnitřní potřebu.

VOJTÍŠEK, Z. *Encyklopedie náboženských směrů a hnutí v České republice: náboženství, církve, sekty, duchovní společenství*. 1. vydání. Praha: Portál, 2004. 440 s. ISBN 80-7178-798-1.

VRACOVSKÝ, J. *Chaloupky: Salesiánské prázdninové tábory v době totality*. 1. Vydání. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-705-1.

Don Bosco ve světě: Rozvojová a misijní činnost salesiánů. Praha, 2007. Nepublikovaná brožura, vydaná Salesiánskou asociací Dona Boska, o.s. (SADBA).

Výchovně pastorační projekt provincie 2007. [online]. [cit. 2016-11-19]. Dostupné na WWW: < <http://www.sdb.cz/res/archive/1386/150919.pdf?seek=1353658355>>.

Zpráva o stavu provincie sv. Jana Bosca, Provinciální kapitula 2007. [online]. © 2017 [cit. 2016-11-19]. Dostupné na WWW: < <http://www.sdb.cz>>.

Zpráva o stavu provincie sv. Jana Bosca, Provinciální kapitula 2010. [online]. © 2017 [cit. 2016-11-19]. Dostupné na WWW: < <http://www.sdb.cz>>.

Webová stránky:

Salesian Digital Library: *Služebník boží P. Ignác Stuchlý: stručný životopis* [online]. © 2016 [cit. 2016-10-19]. Dostupné na WWW: <<http://sdl.sdb.org/cgi-bin/library>>.

Salesiáni Dona Boska [online]. Praha: © 2017 [cit. 2017-03-07]. Dostupné na WWW: <<http://www.sdb.cz>>.

Světcí k nám hovoří...: sv. František Saleský [online]. Praha: © 2017 [cit. 2017-03-08]. Dostupné na WWW: <<http://catholica.cz>>.

Svornost [online]. Praha: © 2013 [cit. 2017-02-11]. Dostupné na WWW: <<http://svornost.com>>.